ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і Мастацтва

Год выдання 38-ы. №49 (2409). 24 чэрвеня 1969 г. АЎТОРАК. Цана 4 кап.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

АКНО Ў МІНУЛАЕ

ДА 25-ГОДДЗЯ ВЫЗВАЛЕННЯ БЕЛАРУСІ АД НЯМЕЦКА-ФАШЫСЦКІХ ЗАХОПНІКАЎ

Кажуць, што фотаздымак — гэта занатаваны назаўсёды момант жыцця. Вось і гэты здымак... Праз столькі гадоў, ён нібы акно ў трывожны і суровы час вайны, народнай вайны супраць фашызму.

Мабыць, не кожны расказ відавочцы, не кожнае слова пісьменніка зможа перадаць з такой дакладнасцю, з такой пераканаўчасцю і верагоднасцю партызанскія будні, як гэты стары здымак.

Мы не ведаем імёнаў ні гэтай стомленай жанчыны, што ў свабодную хвіліну схілілася над кнігай, ні параненых хлопцаў, што ляжаць на самаробных ложках у лясным шпіталі, але, здаецца, быццам самі пабачылі ўсё, самі ўсё перажылі.

Дзе вы зараз, хлопцы дарагія? Як хочацца думаць, што вы жывыя выйшлі з вогненнай віхуры, дачакаліся перамогі і разам з усімі будавалі мірнае, шчаслівае жыццё.

А вы, незнаёмая жанчына! Як склаўся ваш лёс? Мабыць і зараз, праз столькі гадоў, вам часта ўспамінаецца партызанскі шпіталь, ваша нястомная работа медыцынскай сястрычкі. Я кажу «сястрычкі», мо вы былі і ўрачом, і медсястрой, і санітаркай — дзе ж набярэшся ў лесе таго медыцынскага персаналу!

У нас яшчэ мала напісана пра тых, хто хоць і не хадзіў у атаку на варожыя гарнізоны, не ўзрываў фашысцкія эшалоны, але сваёй паўсядзённай ратнай працай набліжаў Перамогу. Нехта ж карміў і апранаў партызанскія палкі, лячыў хворых і параненых. Я ведаю выпадак, калі жанчына — партызанскі урач—пілой, дэзінфецыраванай бензінам, ампутавала нагу ў параненага байца і той застаўся жыць. Сапраўдны подзвіг!..

А цяпер некалькі слоў пра гісторыю гэтага здымка. Ён зроблены ў снежні 1943 года карэспандэнтам ТАСС Міхаілам Трахманам у партызанскім злучэнні Васіля Захаравіча Коржа.

Вярнуўшыся на Вялікую зямлю, фотакарэспандэнт частку здымкаў апублікаваў, а частку перадаў пісьменніку Паўлу Кавалёву, які тады працаваў у Цэнтральным штабе партызанскага руху.

Пасля вайны П. Кавалёў перадаў гэтыя здымкі разам з іншымі дакументамі ў Дзяржаўны літаратурны архіў БССР.

Можа гэты нумар газеты трапіць у рукі каго-небудзь з герояў здымка. Адгукніцеся, дарагія сябры!

М. ЗАМСКІ.

ПРЫДНЯПРОЎСКІЯ ВЕЧАРЫ

ГУТАРКА З ДЫРЭКТАРАМ МАГІЛЁЎСКАГА АБЛАСНОГА ДОМА НАРОДНАЙ ТВОРЧАСЦІ У. БАРАНОЎСКІМ

Установы культуры рэспублікі напружана рыхтуюцца да 25-годдзя з дня вызвалення рэспублікі ад гітлераўскіх захопнікаў і да 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна. Поспех у іх рабоце ў многім залежыць ад дзейнасці абласных дамоў народнай творчасці. Наш карэспандэнт папрасіў дырэктара Магілёўскага абласнога Дома народнай творчасці У. Д. Бараноўскага адказаць на некалькі пытанняў.

— Уладзімір Дзмітравіч, летась, у юбілейны год рэспублікі, установам культуры давялося нямала папрацаваць. Як накоплены вопыт памагае зараз у падрыхтоўцы да свята вызвалення Савецкай Беларусі і да свята працоўных усяго свету — 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна?

— Няблага памагае. Спашлюся на такі прыклад. Ужо некалькі гадоў у нас працуе абласны тэатр народнай творчасці. Ёсць тэатры і ў кожным раёне. У мастацкіх саветах гэтых тэатраў партыйна-савецкія і камсамольскія работнікі, работнікі культуры і мастацтва, спецыялісты па розных жанрах. Саветы кіруюць работай гэтых тэатраў, складаюць планы, абмяркоўваюць вынікі. Летась уся работа гэтых тэатраў і іх саветаў была скіравана на тое, каб як мага лепш падрыхтавацца да 50-годдзя БССР і КПБ, урачыста адсвяткаваць гэтую дату. Кожны калектыў мастацкай самадзейнасці прыязджаў са справаздачным канцэртам ў раённы тэатр. На праглядзе, разборы і абмеркаванні праграм прысутнічалі кіраўнікі калгасаў і саўгасаў, сельсаветаў, сакратары партыйных арганізацый, яны і рабілі для сябе адпаведныя вывады.

Метадысты абласнога Дома народнай творчасці дапамагалі ўсім калектывам. Але як толькі з іх вылучаўся найбольш таленавіты і перспектыўны, яго падтрымлівалі, дапамагалі яму шліфіваць майстэрства.

Зараз тэатры народнай творчасці працуюць на тое, каб як найлепш падрыхтаваць мастацкую самадзейнасць да 25-годдзя вызвалення рэспублікі і ленінскага юбілею. Лепшыя калектывы выязджаюць з канцэртамі ў суседнія раённыя тэатры народнай творчасці. Гэты пастаянны «трэнінг» дазваляе ўвесь час быць «у форме», няспынна павышаць выканаўчае майстэрства.

— Раскажыце, калі ласка, больш падрабязна аб падрыхтоўцы да ленінскага юбілею і свята вызвалення рэспублікі.

— У гэтыя дні ўсе аддзелы Дома народнай творчасці — музычны, харэаграфічны, тэатральны і мастацкіх агітбрыгад, клубнай работы, выяўленчага і прыкладнога мастацтва, кінааматарства — працуюць над распрацоўкай ленінскай тэматыкі і тэмамі, прысвечанымі 25-й гадавіне з дня вызвалення Беларусі. Як вядома, будзе праходзіць Усесаюзны конкурс музычна-канцэртных калектываў, прысвечаны 100-годдзю з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча. Мы правялі семінары кіраўнікоў самадзейных калектываў па ўсіх жанрах і відах мастацтва. Потым прайшлі трохдзённыя семінары культасветработнікаў у раёнах. На іх вучыліся, як арганізоўваць і праводзіць тэматычныя вечары і канцэрты, сустрэчы з ветэранамі рэвалюцыі і воінаў, мірнай працы, паходы па месцах баявой, рэвалюцыйнай і працоўнай славы, як афармляць інтэр'еры культасветустаноў. У семінары кіраўнікоў танцавальных ансамбляў удзельнічалі народныя артысты рэспублікі Дрэчын і Давыдаў, харэограф і пастаноўшчык Грабеншчыкоў.

Да абодвух юбілеяў па ўсіх жанрах разаслалі рэкамендацыйныя спісы твораў, рэпертуарныя зборнікі, прычым, асаблівая ўвага звярталася на беларускі рэпертуар.

Метадычныя пісьмы разасланы і народным умельцам, мастакам, майстрам-прыкладнікам. Калі раней усе яны ўдзельнічалі ў выстаўках толькі час ад часу, то цяпер уключыліся ў актыўнае творчае жыццё. Многія з іх рыхтуюць работы, прысвечаныя падзеям рэвалюцыі, грамадзянскай і Айчыннай войнаў, аднаўленню народнай гаспадаркі, барацьбе за мір, адзінству ўсіх свабодалюбівых сіл у змаганні з імперыялізмам.

Пры Доме народнай творчасці адкрыта і актыўна працуе студыя па падрыхтоўцы народных умельцаў-разьбяроў, інкрустатараў, чаканшчыкаў, мастакоў-прыкладнікоў. Адбыўся першы выпуск майстроў. Такой студыі яшчэ няма ні пры адным абласным Доме народнай творчасці. Працуе ў нас і другая студыя — па падрыхтоўцы рэжысёраў-кінааператараў аматарскіх кінастудый.

Метадысты нашага Дома распрацавалі цікавы сцэнарый святочнага канцэрта ў абласным цэнтры. На стадыёне ў Магілёве адбудзецца вялізнае тэатралізаванае прадстаўленне з удзелам лепшых творчых сіл горада. У Прыдняпроўскім і Пячэрскім парках адбудуцца масавыя гулянні. Нашы лепшыя рэжысёры-пастаноўшчыкі, забаўнікі, харэографы будуць арганізоўваць гульні, творчыя спаборніцтвы лепшых спевакоў і танцораў, дэкламатараў, фокуснікаў і г. д.

— Скажыце, які ў вас кантакт з абласным Домам мастацкай самадзейнасці прафсаюзаў?

— У нас з Домам няма ніякіх спрэчак. Усе семінары мы праводзім разам, дзелімся паслугамі метадыстаў і кансультантаў. Дырэктар аднаго Дома з'яўляецца членам мастацкага савета другога Дома. На адным з апошніх пасяджэнняў савета вырашылі, як лепш наладзіць шэфства гарадскіх калектываў над сельскімі, абслугоўванне сяла канцэртамі. А ўвогуле, наш Дом з'яўляецца дзяржаўнай установай культуры, і гэтым усё сказана. Мы павінны ведаць, што робіцца на тэрыторыі вобласці, аказваць уплыў і на прафсаюзныя калектывы.

— У вас было некалькі цікавых і своеасаблівых фальклорна-этнаграфічных калектываў. Ці працуюць яны зараз?

— А як жа. «Гусарыкаў» помніце? Гэты танец паказвала ў Мінску група старых жанчын з вёскі Харошкі Магілёўскага раёна. Выступілі яны вельмі арыгінальна, у чыста нацыянальнай манеры. Поспех быў незвычайны. У 1968 годзе яны выступалі на абласным аглядзе з новым танцам — «У суботу». Выступілі бліскуча. Але да сталічнай сцэны не дайшлі: некаторыя члены журы палічылі, што ў агульным святочным канцэрце іх выступленне прагучыць дысанансам. А дарэмна, такое супрацьстаўленне народна-бытавога танца і ўрачыста-святочнага, сцэнічнага якраз і дало б патрэбны эфект, выклікала б роздум у гледача.

Варатынскі хор даярак Бабруйскага раёна і вакальны ансамбль Клінскага сельскага клуба Клімавіцкага раёна ездзілі выступаць нават у Маскву на ВДНГ, іх мастацтва было ацэнена там вельмі высока. Добра і творча працуе і цымбальны аркестр Асіповіцкага РДК. Ва ўсіх гэтых калектываў ёсць чаму павучыцца, яны трымаюцца бліжэй да роднай глебы, і на іх творчасці мы думаем развіваць мастацкі густ іншых калектываў.

Было б вельмі карысна, каб Рэспубліканскі Дом народнай творчасці наладзіў асобныя агляды такіх фальклорна-этнаграфічных калектываў. Карысць была б вялікая і для нашых майстроў мастацтваў і кампазітараў, і літаратараў.

— У апошнія гады бурна развіваецца эстрада. Ёю пачынаюць захапляцца нават на сяле. Але на сцэну часам выцягваецца ўсялякая безгустоўшчына. Якая тут пазіцыя абласнога Дома народнай творчасці?

— Сапраўды, у многіх праграмах эстрадных калектываў гэта адчуваецца. Але ў нас ёсць і вельмі добрыя эстрадныя калектывы і тэатры — «Усмешка», «Малыш». Іх праграмы заўсёды цэльныя і змястоўныя.

У «Малыша» першая праграма носіць назву «Тут, туп, тупае малыш...» Усе нумары пададзены быццам праз успрыняцце дзяцей, але для выхавання дарослых, з праекцыяй на іх.

Кожны пастаноўшчык эстраднай праграмы павінен перш за ўсё ўсведаміць для самога сябе — што ты хочаш паказаць і дзеля чаго. Я падкрэсліваю гэта. Мы — за такую эстраду. Гэта эстрада мае будучыню.

У САЮЗЕ ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

У мінулы чацвер, 19 чэрвеня, адбылося чарговае пасяджэнне прэзідыума праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі. На пасяджэнні ішла гаворка аб удзеле паэтаў у стварэнні новых песень, прысвечаных партыі, Радзіме, Леніну, а таксама абмяркоўваўся сучасны стан беларускай навелістыкі.

З паведамленнем па першым пытанні выступіў сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР П. Панчанка. Ён адзначыў, што, рыхтуючыся да 100-годдзя з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча, беларускія паэты напісалі нямала новых твораў, прысвечаных правадыру, партыі і Радзіме. Гэтыя творы склалі юбілейны ленінскі зборнік, які выйдзе ў свет у выдавецтве «Беларусь». На словы беларускіх паэтаў у апошні час створана і некалькі песень пра Леніна, у прыватнасці, на словы А. Бачылы, Е. Лось. Аднак, падкрэсліў прамоўца, песень пра Ільіча ўсё ж яшчэ мала, а тыя, што ёсць, не вылучаюцца высокай ідэйна-мастацкай якасцю. Вельмі часта, гаварыў П. Панчанка, кампазітары пішуць музыку на слабыя, а то і зусім бездапаможныя тэксты. Прамоўца заклікаў паэтаў да больш актыўнага і цеснага супрацоўніцтва з кампазітарамі.

Аб тым, над чым працуюць зараз беларускія кампазітары, гаварыў на пасяджэнні старшыня праўлення Саюза кампазітараў Беларусі, народны артыст СССР Р. Шырма. Адзначыўшы тое добрае, што створана імі ў часе падрыхтоўкі да юбілею У. І. Леніна, прамоўца больш увагі аддаў недахопам, якія яшчэ надараюцца ў рабоце беларускіх кампазітараў-песеннікаў. Ён, у прыватнасці, гаварыў аб тым, што многія кампазітары не вельмі ўважліва сочаць за навінкамі беларускай паэзіі, а таму не ведаюць яе і часта клююць на прынады вершатворцаў-рамеснікаў, што асобныя песні нашых кампазітараў пазбаўлены нацыянальнай меладычнай асновы. Р. Шырма гаварыў таксама аб недахопах у рабоце рэдакцыйна-рэпертуарнай калегіі Міністэрства культуры рэспублікі, падкрэсліўшы, што ў ёй павінны прымаць удзел лепшыя нашы паэты.

Гаворку аб песні, аб яе сённяшнім стане, аб тым, што трэба зрабіць, каб беларуская прафесіянальная песня набыла моцныя і шырокія крылы, вялі на пасяджэнні А. Бачыла, С. Грахоўскі, А. Дзяржынскі, М. Танк, І. Шамякін.

Вырашана ў канцы года наладзіць чарговую сустрэчу кампазітараў і паэтаў, каб падсумаваць на ёй вынікі работы па стварэнні песень, прысвечаных партыі, Радзіме, Уладзіміру Ільічу Леніну.

Потым на пасяджэнні зайшла гаворка аб сучасным стане беларускага апавядання — у працяг той гаворкі, якая вялася на старонках газеты «Літаратура і мастацтва». У ёй прынялі ўдзел В. Адамчык, А. Асіпенка, Я. Брыль, В. Буран, А. Кулакоўскі, І. Мележ, Я. Скрыган і Н. Пашкевіч.

Справаздача з гэтага абмеркавання будзе апублікавана ў наступным нумары нашай газеты.

Будні МАСТАКОЎ

УЗНАГАРОДЖАНЫ НА ВДНГ

Галоўны камітэт Выстаўкі дасягненняў народнай гаспадаркі СССР за дасягнутыя поспехі і ўдзел у ВДНГ у мінулым годзе ўзнагародзіў медалямі і грашовымі прэміямі 13 беларускіх мастакоў. Урачыстае ўручэнне іх адбылося нядаўна ў Саюзе мастакоў БССР.

Залатыя медалі і прэміі ўручаны народнаму мастаку БССР В. Цвірко і М. Савіцкаму. Першы з іх паказаў на выстаўцы серыю сваіх пейзажаў — «Зіма», «Нарач», «Спяваюць жаваранкі», «Адыходзячае», «Цёплы дзень гасне» і серыю акварэляў «Крым». М. Савіцкі дэманстраваў у выставачнай экспазіцыі свае тэматычныя палотны «Аршанскія партызаны», «Партызаны», «Блакада».

Сярэбраныя медалі і грашовыя прэміі ўручаны жывапісцам М. Данцыгу — за стварэнне палатна «Беларусь — край партызанскі», У. Стальмашонку — за твор, прысвечаны народнаму паэту Беларусі Якубу Коласу, Г. Паплаўскаму — за серыю графічных лістоў — ілюстрацый да паэмы Якуба Коласа «Новая зямля», В. Мурахверу — за рашэнне тэматычных дэкаратыўных кампазіцый у каляровым і бясколерным крышталі.

Сем беларускіх мастакоў атрымалі бронзавыя медалі ВДНГ і заахвочвальныя прэміі. Сярод іх — заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Н. Воранаў, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР А. Паслядовіч, мастакі А. Кашкурэвіч, В. Сумараў, Г. Вашчанка, Л. Асядоўскі, Л. Шчэмелеў.

БЕЛТА.

У АЎТАРАЎ «АПАСІЯНАТЫ»

Раісу Уладзіміраўну Кудрэвіч і Адольфа Самойлавіча Гугеля гледачы ведаюць як аўтараў шматлікіх жывапісных палотнаў, сярод якіх нямала прысвечаных У. І. Леніну. «Апасіянатай» — так называецца іх трыпціх, прысвечаны правадыру рэвалюцыі і паказаны на мінулай рэспубліканскай выстаўцы.

Якія ж новыя задумы ў мастакоў?

— Шмат працуем над акварэлямі і манатыпіямі, — расказвае Адольф Самойлавіч. — З кожнай паездкі па рэспубліцы абавязкова прывозім ладную папку новых акварэляў, замалёвак для гравюр, для манатыпій... А Раіса Уладзіміраўна, апрача родных краявідаў, піша яшчэ і замежныя матывы — ёй у апошнія гады давялося нямала паездзіць па свеце...

Ліст за лістом паказваюць мастакі свае апошнія работы — краявіды Міншчыны, Беларусі, маляўнічыя архітэктурныя помнікі, партрэты, замалёўкі фламастэрам.

— Галоўная ж наша работа цяпер — дзве вялікія кампазіцыі, — кажа Раіса Уладзіміраўна, — па-новаму падыходзім да ўвасаблення шматграннай ленінскай тэмы — малюнак і пранікнёна, чым у папярэдніх палотнах, прысвечаных Ільічу. Кампазіцыі яшчэ канчаткова не дастаткова, але многія дэталі ўжо знойдзены. Асноўны кірунак работы, як кажуць самі мастакі, у многім высветлены.

На адной з кампазіцый будзе паказаны Уладзімір Ільіч. Па эскізах відаць, што мастакі інакш, па-новаму падыходзяць да ўвасаблення вобраза правадыра.

Другая кампазіцыя — на тэму герояў, народжаных рэвалюцыяй.

Творчы пошук у галіне тэматычнай карціны мастакі вядуць нахнёна, настойліва.

Ул. БРЫГ.

МАСТАЦТВАЗНАЎЦЫ І КРЫТЫКІ РАЯЦЦА

Нядаўна члены секцыі крытыкі і мастацтвазнаўства Саюза мастакоў БССР абмеркавалі якасць мастацтвазнаўчых матэрыялаў у перыядычным друку рэспублікі.

У беларускім выяўленчым мастацтве актыўна развіваюцца ўсе віды і жанры. Крытыкі ж і мастацтвазнаўцы ў асноўным толькі рэгіструюць тыя ці іншыя з'явы, пішуць агульныя артыкулы, пазбаўленыя шырокіх абагульненняў, глыбокага аналізу.

Пра гэта гаварылі на пасяджэнні секцыі А. Белавусай, А. Сурскі, Ул. Бойка, І. Ялатамцава, Л. Дробай, П. Герасімовіч, І. Назымава, І. Паньшына, А. Аладава, Ф. Валадзько.

Каб актывізаваць работу секцыі, дабіцца паляпшэння мастацтвазнаўчых публікацый, прынята рашэнне наладжваць творчыя справаздачы крытыкаў і мастацтвазнаўцаў. Запланавана прысвяціць спецыяльнае пасяджэнне секцыі праблемам развіцця сучаснай тэматычнай карціны.

950-годдзю Брэста прысвечаны

950-годдзю горада над Бугам прысвечаны юбілейны медаль, створаны мясцовым мастаком Пятром Данелія. Складаная задача стаяла перад ім — лаканічна расказаць пра славуты горад.

На лівым баку медаля — сілуэты будынкаў, якія даўно ўжо сталі сімваламі Брэста: чыгуначнага вакзала, Брэсцкай крэпасці. Яны арганічна ўпісаны ў кальцо медаля. На тыльным баку — рэльеф на тэму слаўных баявых традыцый горада.

Неўзабаве медаль будзе тыражыраваны.

А. ШАЎЛЮКОВА.

ПАПАЎНЕННЕ МУЗЕЯЎ

Паўтараста работ беларускіх мастакоў адпраўлены ў адрас краязнаўчых музеяў рэспублікі. Многія з гэтых твораў экспанаваліся на рэспубліканскіх юбілейных выстаўках, прысвечаных 50-годдзю Вялікага Кастрычніка і 50-годдзю БССР і КПБ. Сярод іх работы мастакоў, прысвечаныя У. І. Леніну, героіцы рэвалюцыі, грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў.

Мастацкі аддзел Гомельскага абласнога краязнаўчага музея папоўніцца вялікім палатном заслужанага дзеяча мастацтваў БССР А. Шыбнёва «Ленін у Кастрычніку». У ленінскую экспазіцыю аддзела ўвойдуць таксама карціна заслужанага дзеяча мастацтваў БССР К. Касмачова «Ленін», работа заслужанага дзеяча мастацтваў БССР Н. Воранава «У дзень Кастрычніцкага перавароту», творы А. Кроля «Рашаючы дзень», А. Сямілетава «За ўладу Саветаў!», скульптурная кампазіцыя народнага мастака БССР А. Глебава «Сустрэча У. І. Леніна на Фінляндскім вакзале» і многія іншыя творы беларускіх аўтараў.

Пінскі занальны краязнаўчы музей папоўніўся многімі работамі беларускіх мастакоў. Сярод іх — партрэт Героя Савецкага Саюза Веры Харужай работы народнага мастака БССР З. Азгура, партрэты нашых сучаснікаў, створаныя народным мастаком БССР Я. Зайцавым, заслужаным дзеячам мастацтваў БССР У. Сухаверхавым і іншымі.

За апошнія два гады перыферыйным музеям рэспублікі перададзена чатырыста твораў жывапісу, скульптуры, графікі, прыкладнога мастацтва.

БЕЛТА.

КОРАТКА

ДА 25-ГОДДЗЯ вызвалення Савецкай Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў у Мінску адкрыецца рэспубліканская рэтраспектыўная мастацкая выстаўка. Работнікі Дзяржаўнага мастацкага музея БССР рыхтуюць экспанаты да гэтай выстаўкі.

У ПАМЯШКАННІ Саюза мастакоў БССР адкрылася выстаўка твораў групы беларускіх мастакоў-керамістаў.

ПЕРАСОЎНАЯ выстаўка твораў мастакоў Расійскай Федэрацыі паказана ў Брэсце.

НЕЎЗАБАВЕ адправіцца ў падарожжа па абласных цэнтрах рэспублікі экспазіцыя беларускага кніжнага знака, з якой мінчане знаёміліся ў Дзяржаўнай бібліятэцы БССР імя У. І. Леніна і ў мінскім мастацкім салоне-магазіне.

ДА АГЛЯДУ МЕДАЛЬЕРНАГА МАСТАЦТВА

Саюз мастакоў СССР адзначыць 100-годдзе з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна шэрагам выставак. Адна з іх будзе прысвечана медальернаму мастацтву на ленінскую тэму. Яе мяркуюць адкрыць у Маскве сёлета ў снежні.

Сакратарыят праўлення Саюза мастакоў СССР запрасіў скульптараў усіх саюзных рэспублік прыняць удзел у гэтай выстаўцы.

Дэвізам выстаўкі будзе — «Справа Леніна жыве!» Ленінская тэма на выстаўцы раскрыецца як тэма шырокага гучання. Яна ўключае ў сябе ўсе этапы станаўлення Савецкай улады, пабудовы сацыялізма і камунізма ў нашай краіне.

Экспазіцыю выстаўкі складуць лепшыя медалі, плакеты свабоднай формы (прыкладна да 20 сантыметраў па большым боку) і памятныя знакі, створаныя ў нашай краіне як спецыяльна да 100-годдзя з дня нараджэння Ільіча, так і ў азнаменаванне гістарычных дат Савецкай дзяржавы і кожнай з яе рэспублік (з моманту ўстанаўлення Савецкай улады, уключаючы і Вялікую Айчынную вайну).

На выстаўцы мяркуецца паказаць і экспанаты з прыватных калекцый медаляў і памятных знакаў, створаных савецкімі скульптарамі і медальерамі.

ВЫСТАЎКА НА ЗАВОДЗЕ

Калі Міхалаю Марозаву было пяць гадоў, яго бацька загінуў у баях за вызваленне Віцебска ад фашысцкіх захопнікаў.

Колькі ён сябе памятае, заўсёды маляваў — вугалем, крэйдай, маляваў на дрэве, на паперы. А ў старэйшых класах афармляў школьную насценгазету.

У Беларусь, дзе загінуў бацька, трапіў упершыню, калі служыў у арміі. Яму спадабаліся тутэйшыя мясціны. Малады мастак у вольны ад службы час замалёўваў краявіды, ствараў кампазіцыі. Некаторыя з іх захаваліся — «На агнявым рубяжы», «У паходзе», «На маршы». Прафесіянальнае майстэрства набываў на завочным аддзяленні Маскоўскага дзяржаўнага універсітэта мастацтваў.

Пасля арміі Міхалай Марозаў пачаў працаваць у Лідзе, на заводзе электраарматуры мастаком-канструктарам. Увесь вольны час аддаваў выяўленчаму мастацтву.

Нядаўна на заводзе была наладжана выстаўка работ Міхалая Марозава.

Вось «Успамін пра мінулае». Старая жанчына ля абеліска. На твары маці смутак. «Нескароныя» — палымяны пратэст супраць грабежніцкай вайны ЗША ў В'етнаме. «Хто з мечам да нас прыйдзе...» — кампазіцыя на гістарычную тэму. Адмысловае вобразнае асэнсаванне знайшлі тут і бітва Аляксандра Неўскага на лёдзе Чудскага возера, і 1812 год, і грамадзянская і Вялікая Айчынная войны, і падзеі на востраве Даманскі...

Любіць мастак беларускую прыроду, любіць і духмянасць беларускага лета, і светлую журбу ранняй восені, і непаўторнае хараство снежнай зімы, усё гэта — у яго карцінах. Вось «Свята зімы» — тройка з дзецьмі. Колькі тут колерных і светлавых адценняў! А вось «Узыход сонца над лесам» — іскрацца снежныя сумёты, а сярод іх прабівае сабе шлях першы раўчук...

Міхалай Марозаў паказаў і свае работы ў разьбе па дрэве, лінагравюры.

Цяпер мастак рыхтуецца да 100-годдзя з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна. Ён мяркуе паказаць на рэспубліканскай выстаўцы свае новыя творы, прысвечаныя гэтай хвалюючай даце.

М. РАДЧАНКА.

Ліда.

Дзяржаўны мастацкі музей БССР закрыты на рамонт. Але ў супрацоўнікаў яго — шмат клопатаў. Яны чытаюць лекцыі па мастацтве на прадпрыемствах і ва ўстановах рэспублікі, упарадкоўваюць запаснікі, абмяркоўваюць планы будучых экспазіцый.

Шэраг твораў з фондаў перадаецца ў іншыя музеі рэспублікі. На здымку вы бачыце галоўнага хавальніка фондаў Дзяржаўнага мастацкага музея БССР Аляксандра Іванавіча Сакалова (злева), які перадае загадчыку Карціннай галярэі Пінскага краязнаўчага музея Уладзіміру Уладзіміравічу Баравікову творы беларускіх мастакоў.

Фота Ул. КРУКА.

ПА СЛЯДАХ ПОДЗВІГУ

ГЭТА БЫЛО НАД МІНСКАМ

Ігар КАРШАКЕВІЧ

Гэты чырваназорны баявы ветэран ужо ніколі не падымецца ў неба. Ён назаўсёды застыў на бетонным п'едэстале на адным з энскіх ваенных аэрадромаў. Непадалёку ад помніка па ўзлётных дарожках праносяцца ў кароткім разбегу і маланкава ідуць увысь зусім іншыя машыны, якія дзень і ноч ахоўваюць спакой беларускага неба.

На ўзлёце серабрыстыя імклівыя кароткакрылыя машыны салютуюць праслаўленаму ветэрану грукатам паскаравальных ровам турбін.

Многа гадоў назад армейскі паэт К. Вострыкаў прысвяціў натхнёныя радкі самалёту-помніку:

Гроза фашистов —
ИЛ на пьедестале.
Кому бывать на фронте
довелось,
Тот знает, что не даром
называли
Его «горбатым» в шутку
и всерьез.
Он вынес на горбу своем
немало:
Вокруг мела свинцовая пурга,
Его шальное пламя обнимало,
А он в пике бросался на врага.
Когда ж он был стервятникам
мишенью,
То и подбитый крылья
расправлял.
Вернувшись из последнего
сраженья,
Он гордо снес на этот пьедестал.

Нядаўна я даведаўся, што гэты самалёт-помнік — з палка, што штурмаваў варожыя пазіцыі ў Мінску 2 ліпеня.

Але як усё гэта было? Гэтае пытанне доўга не давала мне спакою. Адказ на яго, як часта бывае, прыйшоў зусім нечакана.

Нядаўна я атрымаў пісьмо з Вільнюса ад П. Фралова, майго старога таварыша, гісторыка-энтузіяста, які многа гадоў паспяхова працуе над раскрыццём многіх невядомых старонак Вялікай Айчыннай вайны.

Ён пісаў: «...У Мінску жыве Герой Савецкага Саюза Міхаіл Федасеевіч Шашла, лётчык. Ён па-геройску ваяваў у Лігве. Хацелася б звязацца з ім, атрымаць успаміны і фатаграфію... Зайдзіце да яго, пазнаёмцеся... Здаецца, ён і Мінск штурмаваў у дні вызвалення...»

У той жа вечар спяшаюся па адрасе. Дзверы адчыняе сам Міхаіл Федасеевіч.

— Так, атрымліваў пісьмы з Вільнюса. Яшчэ зімой адказаў. Як відаць, загубіўся адказ, але гэта не бяда — можна лёгка паправіць. Вось толькі сфатаграфуюся...

А я з нецярпеннем задаю яму новыя і новыя пытанні.

— Міхаіл Федасеевіч, мой сябар піша, што вам давялося лётаць на штурмоўку аб'ектаў у самім Мінску ў дзень яго вызвалення. Ці праўда гэта?

— Было. Можна лічыць, што ў Мінск мы, штурмавікі, уварваліся першыя разам з танкістамі генерала Бурдзейнага... Гэта былі гарачыя дзянькі.

Міхаіл Федасеевіч падае мне дакумент.

(Заканчэнне на 2-й і 3-й стар.)

Выпускнікі Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута (злева направа) Т. Шапшалава, У. Аносаў, М. Трухан, Т. Волкава, У. Карнеза, М. Кірычэнка ў спектаклі «Кабала святош».

Фота А. ЛУКАШОВА.

ЧАГО ТЫ ХОЧАШ, НА ШТО ЗДОЛЬНЫ?..

НА СПЕКТАКЛЯХ ВЫПУСКНІКОЎ БЕЛАРУСКАГА ТЭАТРАЛЬНА-МАСТАЦКАГА ІНСТЫТУТА

ПРА ІХ ЯШЧЭ не напісалі рэцэнзій. І шырокі гледач іх не бачыў — акрамя родных, сяброў, аднакашнікаў і экзаменатараў. Але ў дыпломе ўжо напісана: «Акцёр драматычнага тэатра». І нават вядома, дзе, у якім тэатры пачнуць сваё артыстычнае жыццё сёлетнія выпускнікі акцёрскага факультэта Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута.

Дваццаты выпуск... Яго называюць — «арлоўскі выпуск». Апошні выпуск народнага артыста БССР, прафесара Дзмітрыя Аляксеевіча Арлова... І яго педагагічны «почырк» угадваецца ў творчым абліччы ўсяго выпуску, у кожным з выпускнікоў. І гэтая агульнасць акцёрскай школы і разам з тым разнастайнасць творчых індывідуальнасцей магла б стаць перадумовай для нараджэння новага тэатра, створанага з усяго выпуску. Увогуле вельмі хацелася б, каб гэтыя хлопцы і дзяўчаты не расставаліся, таму што дыпломныя спектаклі паказалі зладжаны ансамбль. Але гэта ўжо толькі пажаданне, бо праз некалькі дзён раз'едуцца яны ў розныя канцы рэспублікі.

Дыпломная справаздача паказала многія грані акцёрскіх талентаў дваццаці выпускнікоў... «Салавей» Зм. Бядулі, «Варвары» М. Горкага, «Старыя сябры» Л. Малюгіна, «Кабала святош» («Мальер») М. Булгакава, урыўкі з «Неспакойнай старасці» Л. Рахманава, «Смерці Тарэлкіна» А. Сухава-Кабыліна, «Мілага ілгуна» Дж. Кілці, «Жарэсы» Э. Золя, «Гарамыкі Паўла» і «Мужа і жонкі Арловых» М. Горкага — вось пералік дыпломных работ, які не можа не ўразіць... Вельмі ўжо клапаціўся настаўнік, каб ні адна рыса таленту выпускніка не засталася незаўважанай.

Талент, паводле энцыклапедычнага вызначэння, ёсць «высокая ступень адоранасці, г. зн. такога спалучэння здольнасцей, якое забяспечвае чалавеку магчымасць найбольш паспяховага ажыццяўлення той або іншай дзейнасці». Хто з выпускнікоў адзначаны гэтай «высокай ступенню адоранасці», хто засвеціць незгасальным свяцілам, а хто проста здольны, — пакажа будучыня. Але інстытут ужо праектаваў гэтую будучыню, думаю, пра яе.

У спектаклі «Салавей», скампанаваным Д. Арловым для выпускнікоў, мы ўбачылі акцёраў, якія ўмеюць дакладна адчуць паэтычную стылістыку твора, яго фальклорнае паходжанне, яго сацыяльны напал. Звонка і пявуча загучала непаўторная мова «Салаўя», афарыстычная, ювелірна адточаная, народная без падробкі. І аказалася, што сучасныя зграбныя дзяўчаты і элегантныя хлопцы не толькі з радасцю і прафесіянальным умельствам носяць світкі і андаракі, але і здольныя прыняць у сваю душу бяду і гнеў далёкіх Адама і Алёны. Тактоўна і мякка сыгралі галоўныя ролі ў «Салаўі» К. Абызава і В. Юдчыц. А. М. Кірычэнка шчодра надзяліў пана Вашамірскага дурнаватасцю, жорсткасцю і каварствам. У ролі ксяндза У. Аносаў праналізаваў філасофію езуіта, які патураджае панам толькі крышачку менш, чым «хлопамі». У маленькіх ролях Каспарыхі і Тацціяны Н. Венядзіктава і В. Багдан дабіліся выразнасці, не парушаючы ансамблю выканаўцаў. І ўсе выканаўцы разам даказалі, што паэзія беларускай нацыянальнай драматургіі — тая галіна, у якой яны здольныя выказаць сябе як акцёры дастаткова поўна.

І ў горкаўскіх «Варварах» студэнты адчувалі сябе вельмі свабодна. Праўда, спектакль быў крыху запаволены рытмічна, яму яўна не ставала тэмпу, за тое ўжо мы змаглі добра разглядзець акцёраў...

Ўбачыць, што Я. Грунін, выразна абрысаваўшы Чаркуна, трохі залішне завастрыў яго жорсткасць. Мы ўбачылі Цыганова (М. Кірычэнка), які ўвесь час загараецца цікавасцю то да аднаго, то да другога чалавека, загараецца — і адразу згасае. І М. Кірычэнка ўгадвае невясёлы лёс Цыганова: яго «пароду», пашарпаную жыццёвымі нягодамі, рэстаранны лоск, які замяніў былую выхаванасць, яго стомленасць і адчуванне агіды да натуральнага жыцця... Вельмі дакладна вызначылі С. Нікантчык і Т. Волкава роднасць паміж Багаеўскай і Лідзіяй. Абедзве па-панску пыхлівыя, аб'яднаныя імкненнем адасобіць свой чысты і халодны свет ад знешніх патрасенняў, яны, быццам слімакі, не-не ды і выглядаюць са сваіх сховаў, каб адразу схавацца назад, чужыя і абыякавыя да ўсяго.

Скупа, але ж і прыкметна сыграна Анна Фёдараўна Н. Венядзіктавай. Без эфектнай заўзятасці, цёплымі атрымаліся Грыша (М. Трухан) і Каця (С. Акружная), крыху традыцыйнай — Надзея Манахава (К. Абызава). Нечаканая маладосць, тэмперамент, прывабнасць Маўрыкія Манахава (С. Кліменка) наогул па-новаму асвятлілі гэты вобраз.

І ёсць у тых сцэнах, што мы ўбачылі, адчуванне напружанасці, выбуховасці горкаўскай драматургіі, ёсць адчуванне зрухаў, ёсць прадвесце трагедыі.

«Мілы ілгун» пазнаёміў нас з Т. Шапшалавай (Патрык), у якой ёсць вялікі, але стрыманы тэмперамент, паўната пачуцця і добрае разуменне шматслойнасці ролі. Сухаваты іранічны Шоу (Р. Белацаркоўскі) часам адыходзіць на другі план—здаецца, акцёр, гэта рабіў наўмысна, каб не перашкаджаць партнёрцы,—затое маналог правёў на адным дыханні.

А як востра намаляваў Тарэлкіна В. Панамароў — яркімі, трывожнымі фарбамі!

Менш адкрыццяў падаравалі нам «Старыя сябры», хаця В. Багдан (Дуся Разанава) ды С. Акружная (Сіма) сыгралі дакладна. Асобна хочацца сказаць пра С. Нікантчык, пра яе такт, мяккасць і пачуццё меры. Выступала яна ў спектаклях неяк аднастайна, у ролях аднапланавых. Зразумела, Багаеўская ў «Варварах» і Елізавета Іванаўна ў «Старых сябрах» — ролі не аднолькавыя, сыграны яны цікава, а ўсё ж паказалі будучую артыстку толькі з аднаго боку.

Калі хто не можа паскардзіцца на аднастайнасць рэпертуару, дык гэта М. Кірычэнка. Апрача ўжо названых роляў ён сыграў Паляжаева ў «Неспакойнай старасці» і Мальера ў «Кабале святош». Мальер М. Булгакава — утрапёны, то вялікі, то паўзун ля трона, бясконца пяшчотны, бясконца несправядлівы, незгінальны і... зламаны. Роля надзвычай цяжкая! І шмат у чым М. Кірычэнка перамог. Праўда, яго Мальер — не пераможца, а воін, не герой, а баец. І ў той жа час — супярэчлівая і бязмежна прывабная асоба.

Многія выпускнікі з гонарам выйшлі з паядынку з вельмі складанай драматургіяй «Кабалы святош», — яны амаль што стварылі сплаў гістарычнасці і сучаснасці. Гэта і Т. Волкава — Арманда, і С. Кліменка — д'Арсіны, і М. Трухан — Муарон, і многія іншыя.

Маладыя акцёры ўмеюць мысліць і несці гледачу свой роздум. У «Мальеры» гэта думкі пра мужнасць, пра асобу мастака і яго месца ў жыцці. Сучасны па духу і форме спектакль, натуральна, патрабуе той свабоднай, амаль бытавой моўнай манеры, да якой імкнуцца выканаўцы. І якраз тут, на мой погляд, вартасці пераходзяць у недахоп. Падманліва простая бытавая мова часам ярчэй падкрэслівае пралікі акцёраў. З'яўляецца «штамп прастаты» — тое, што гэтаму спектаклю асабліва супрацьпаказана: на сцэне ж Мальер!

Бадай, найбольш удала выступіў Р. Белацаркоўскі, які выконваў ролю Людовіка Вялікага. Наогул, кароль аказаўся асобай даволі вытанчанай, своеасаблівай, якой не чужыя рэцыдывы сумленнасці. Ён па-каралеўску лёгка расстаецца з прывязанасцю і па-каралеўску жорсткі да тых, хто падмануў яго.

А «яго вялікасць» выпускнік пасля спектакля збянтэжана прымае віншаванні. Яму яшчэ трэба будзе прывыкаць да віншаванняў — і да патрабавальнага разбору «па костачках». Яшчэ прыйдзецца выпрацоўваць стойкасць у адносінах да крытыкі і да празмернай пахвалы, уменне прыслухоўвацца да аналізу, але «спяшацца марудна», не мяняючы курс адразу на 180 градусаў. Многае яму прадстаіць, ды і не толькі яму — усім яго аднакашнікам...

Вучні многае ўспрынялі ад свайго цудоўнага педагога. І не толькі стаўленне да працы, творчы метад. Нават у знешнім малюнку то ў аднаго, то ў другога акцёра прабліснe рысачка — Арлоў ды і толькі. Гэта і не дзіўна: гады вучобы ў акцёра, вялікага майстра пераўвасаблення, які ўмеў стварыць вобраз абагульнена-тыпізаваны і пры гэтым вельмі канкрэтны, — гэтыя гады не маглі не паўплываць на вучняў. Розум, веды, талент, вопыт, уся яго арыгінальная акцёрская індывідуальнасць — усё гэта шчодра аддаў настаўнік сваім вучням.

Але ці няма небяспекі, што вучні стануць капіраваць настаўніка? Мабыць, няма.

Калісьці, у часы далёкія, было так: я, майстар, бяру цябе, вучня, і навучу цябе ўсяму, што ўмею сам... Вось так і ўзяў Арлоў падлеткаў і вучыў іх усяму, што сам умеў... І не разабралі «па драбніцы» яго індывідуальнасць, пераймальнасць — прайшла. Засталося галоўнае, праўда сцэнічнага жыцця, патрабавальнасць да сябе, удумлівасць, імкненне да дакладнага і яркага малюнка ролі...

Ішлі гады, і ўсё больш станавілася былых студэнтаў, якія наведваліся да педагога. Нярэдка збіраліся яны ў яго на дачы. Прыязджалі і «радавыя», і заслужаныя, і «ўжо народныя» (як і настаўнік). Выходзілі ўсім гуртам на палянку, палілі ўсю ноч вогнішча, спявалі песні і размаўлялі. Вось ужо калі выказваліся самыя крайнія, без усялякай скідкі на асобу думкі адзін пра аднаго, пра тэатр, пра мастацтва. Вось калі бывалі самыя што ні на ёсць творчыя справаздачы. І ўсе замаўкалі, калі раздаваўся ціхі голас Дзмітрыя Аляксеевіча — яго думка лічылася канчатковай, яго аўтарытэт быў непахісны, як скала. А калі, здаралася, прыходзіў Дзмітрый Аляксеевіч у тэатр або прыязджаў у абласны горад — паглядзець сваіх хлопцаў і дзяўчат, дык гэта ўжо быў самы адказнейшы экзамен...

Таму што яго жыццё ў мастацтве, яго адносіны да мастацтва былі прыкладам.

Ён любіў саджаць кветкі. Саджаць і перасаджваць. Блізкія непакоіліся: колькі, маўляў, можна эксперыментаваць, перасаджваць, не загінулі б кусты і кветкі. А кусты, кветкі, двойчы і тройчы перасаджаныя (то пад сонейка, то ў цень),— не прападаюць, квітнеюць... Ён ніколі не быў «добры» са студэнтамі. Ніколі не пачынаў «размовы па душы». А ведаў пра сваіх выхаванцаў усё чыста. І прыходзілі яны да яго, і прыводзілі сваіх жонак і мужоў, а пасля і дзяцей, і раіліся, і расказвалі пра беды, радасці, памылкі і адкрыцці. Мне зусім не прыходзіць у галаву параўнанне «студэнты і кветкі». Але ўсё ж гэтая яго страсць да эксперыментавання, да пошукаў найбольш падыходзячых для росту ўмоў і разам з тым загартоўвання перад нягодамі, на мой погляд, мае самае непасрэднае дачыненне да яго спосабу выхавання. Ён выпусціў сваіх вучняў, закончыў сваю чарговую справу на зямлі — і пайшоў.

Зараз яны, вучні, пачнуць сваю справу.

Чалавек прыходзіць у свет. Чалавек прыходзіць у мастацтва. І перад ім штодзённа, літаральна кожную гадзіну паўстае пытанне: чаго ты хочаш, на што ты здольны? З чым, з якім сваім словам прыйшоў на сцэну? Які роздум панясеш людзям? Мноства пытанняў тоўпіцца вакол чалавека, які адважыўся стаць акцёрам. Адказваюць на такія пытанні ўсім акцёрскім жыццём...

Л. МАЛІНІНА.

НАШЫ *майстры* МАСТАЦТВА

ТВОРЦА КАШТОЎНАСЦЕЙ

70 гадоў народнаму артысту БССР Ц. М. Сяргейчыку

ПАВОЛЬНА плынь Дзвіны ўспорвае чорны буксір, прабіваючы шлях даўжэзнаму плыту. З вышыні тэатральнага пад'езда гляджу на гэты працавіты рух, і неяк сама па сабе ўзнікае думка пра тое, што калі-небудзь я, магчыма, сустрэнуся з драўнінай з таго плыта—можа яна стане сталом, можа апорай для тэлеграфнага провада, можа... Ці падумаю я тады пра Дзвіну, пра буксір, пра тое, што я абавязаны і ім? Хай сабе трошкі, але абавязаны!

Калі над Віцебскам пранеслася рэха развітальнага буксірнага воклічу, я паглядзеў на афішы, якія абвяшчалі сённяшні і заўтрашні спектаклі,— тут былі імёны, назвы, якія я не прывык бачыць на афішах коласаўцаў — трупа тэатра цяпер выступае ў Гомелі. «Так, — гаварыў я сабе, — іх няма, але ж нешта істотнае для мяне ў гэтым горадзе звязана з імі. Яны аддалі мне гадзіны радасці і смутку, і мы жылі, хай сабе адзін толькі вечар, у эмацыянальнай еднасці. Мабыць, успрымаючы нешта, робячы пэўны ўчынак, я і не падазраю, што ва мне ёсць імпульсы, народжаныя сустрэчай з іх мастацтвам?.. Не падазраю, а яны ёсць жа, ёсць... І ў гэтым чароўнасць тэатра, яго дзівосная сіла...»

У той дзень я мерыўся пагутарыць з Цімохам Мікалаевічам Сяргейчыкам і, зразумела, такі ход роздуму падказваўся чаканнем сустрэчы. Акцёр ён вядомы. Славуты дзеяч беларускай сцэны. Наўрад ці я памылюся, сказаўшы, што яго імя найбольш замацавана з вобразам, створаным па тых таямнічых законах, якія вядуць артыста да яго рубікону, за якім — шэдэўр. У такіх выпадках часам спасылаюцца на сонечны поспех Івана Масквіна ў ролі цара Фёдара, сыграўшы якую, артыст раніцай прачнуўся славутым. Дык вось Цімох Сяргейчык таксама аднойчы прачнуўся славутым — гэта было на другі дзень пасля прэм'еры «Несцеркі». Ён быў у спектаклі шкаляром Самахвальскім. І да той пары Цімох Мікалаевіч выступаў у самых розных ролях, бываў галоўнай дзеючай асобай, «выходзіў у эпізодах», часта «зрываў» апладысменты нават тады, калі ў яго амаль не было тэксту (Феліцыян Дульскі, напрыклад, у «Маралі пані Дульскай»)... Яго дыяпазон вельмі шырокі —адзін час яго лічылі майстрам «адмоўных персанажаў», потым за ім хадзіла рэпутацыя выключна «камедыйнага» акцёра, а там пачалі адносіць да надта ж агульнага амплуа «характарнага». А яму па-юнацку падабалася абвяргаць гэтыя ярлыкі. І гэта са студыйных урокаў, на якіх мхатаўцы вучылі будучых стваральнікаў Другога БДТ быць не толькі выканаўцамі роляў, а і аўтарамі (ну, скажам, сааўтарамі) пэўных характараў. Там, у студыі, Цімох Сяргейчык глыбока адчуў, што характар — гэта і індывідуальна непаўторная сутнасць чалавека, і адзіна магчымая форма праяўлення гэтай сутнасці: без такога разумення задачы нічога больш-менш вартага на сцэне не зробіш.

Калі глядзіш «Несцерку» ў коласаўцаў, жывеш у віры радасных і па-балаганнаму яркіх падзей. Далёкая мінуўшчына нібы перакідвае праз вякі сваю дасціпнасць, сваю тугу і сваю надзею. Потым успамінаеш бачанае: не, гэта не проста сівая мінуўшчына — спектакль сыграны так, што ты ў зале жывеш быццам падвоеным уражаннем. Нібыта перад табою расквечаныя тэатральнай фантазіяй фігуры і сюжэт, што «некалі былі-бывалі», і аднначасова вобразны — гарэзлівы і дзёрзкі! — роздум пра страсці чалавечыя наогул. «Несцерка» не толькі камедыя, а камедыйная прытча, паданне, нават, калі хочаце, сцэнічны анекдот, з якога вынікае павучальная мараль. Мабыць, найбольш дакладна вядзе гэты напрамак камедыі Цімох Сяргейчык. Яго Шкаляр графічна намаляваны і ў знешніх паводзінах — часам здаецца, што нават без тэксту, толькі пантамімічна іграючы гэтую ролю так, артыст ужо раскрыў бы «зерне» вобраза самазадаволенага невука, ганарлівага прыстасаванца, пажадлівага ханжы. Унутрана ж ён настолькі арганічна адчувае сябе Самахвальскім, што ў самых эксцэнтрычна завостраных эпізодах выглядае натуральным, пераканаўчым, жыва выхапленым з жыцця характарам. Так, «выхапленым» і аднначасова алегарычна абагуленым, як з'ява, — так, што я ўжо маю права гаварыць пра пэўнага чалавека: гэта — самахвальшчына, ён — шкаляр. І маю на ўвазе прыклад вобраза, створанага Сяргейчыкам. Гэта — як Туляга Г. Глебава! І сцэнічны вобраз, і мастацкая думка аб людзях пэўнага гатунку... Разгорнутая артыстычная метафара!

— А ведаеце, што мы паставілі «Несцерку» за дваццаць адну рэпетыцыю? — пытаецца Цімох Мікалаевіч, выслухаўшы мае не асабліва дакладна сфармуляваныя высновы. — Вядома, ігралі ўсё ж такі нешта з «мінуўшчыны». Ну, а народны балаган, відаць, мае ў сабе вялікі мастацкі патэнцыял, які захоўвае выбуховую сілу на вякі. Можа, гэта і справядліва, што «Несцерка» ў нас часам гучыць як тэатральная прытча — балаганнае відовішча заўсёды стваралася не толькі дзеля смеху...

Без грыму, за сценамі тэатра, Сяргейчык выглядае вельмі будзённа. Высокі лоб і сівізна, дапытлівыя вочы і асабліва гэты жэст рукой, які нібы абрывае думку шматкроп'ем. Ёсць у яго манеры паводзіць сябе нешта настаўніцкае. І гэта невыпадкова, відаць, бо захавалася ад тых гадоў, калі ён у Глушы на Бабруйшчыне вучыў малых беларускай мове і маляванню ў школе. Ва ўсякім разе ў тым, што Сяргейчык гаворыць пра тэатр, ёсць клопат і пра непасрэдна выхаваўчы ўплыў на гледача.

— Відовішча — вось слова, якое мы цяпер аддалі рэжысёрам, што любяць ставіць эфектныя спектаклі ў абстрактных дэкарацыях, з выкарыстоўваннем прэтэнцыёзных прыёмаў. Акцёраў яны «ўстаўляюць» ва ўмоўны антураж і прымушаюць размаўляць амаль як у жыцці — шэптам, камячыць словы... А відовішча — гэта ж перш-наперш свята акцёрскай ігры! Калі ты буйна і захоплена робіш прафесіянальную справу — пераўвасабляешся ў вобраз. Якім чынам? Зараз адкажу, бо за сорак з лішнім гадоў працы на сцэне, здаецца, тое-сёе зразумеў. Зразумеў, скажам, што ролю спачатку трэба зняць з п'едэстала. Крытычныя каментарыі, аўтарскія характарыстыкі, вопыт папярэдніх выканаўцаў, рэцэнзенцкія ацэнкі — усё гэта надае ролі пэўны німб. Роля ўжо на п'едэстале. Ты чытаеш тэкст, а сам пазіраеш на яе нібы «знізу». Асабліва ў класічным рэпертуары. Дык вось я спачатку здымаю ролю з п'едэстала і пачынаю маляваць у сваёй фантазіі — а якім жа той чалавек быў бы ў маіх вачах, калі б мы жылі ў адну эпоху, у адной краіне, на адной вуліцы, у адной хаце...

— І пачуць яго голас? — пытаюся.

— Але, гэта абавязкова. Не шэпт, не манеру, а іменна голас! Голас чалавека! Мы, старыя, помнім, як пакутаваў Станіслаўскі ад таго, што артысты не толькі на сцэне, а і ў жыцці гавораць пошла і непісьменна, што наша бытавая гравіяльная прастата мовы часта робіцца і манерай акцёрскага вымаўлення. Ён сцвярджаў: уменне проста і хораша гаварыць — цэлая навука, у якой ёсць свае законы. Калі вывучыш гэтыя законы, дык цябе не спакусяць і фальшывая дэкламацыя, і галасавыя фіярытуры...

Цімох Мікалаевіч успамінае, што коласаўцам у лепшых спектаклях было заўсёды ўласцівае нешта вахтангаўскае, бо настаўнікі ў студыі, якая ў 1926 годзе стала Другім БДТ, былі творчымі аднадумцамі гэтага паслядоўнага наватара.

— Аляксандр Ільінскі, Мікола Міцкевіч, Кастусь Саннікаў, Люба Мазалеўская і я пазней на асабістым вопыце спасцігалі тое, аб чым так настойліва дбаў Вахтангаў. Сапраўды ж, у любой ролі акцёр адкрывае пачуцці, якія былі ў большай або меншай ступені яму знаёмыя. Толькі тут яны размеркаваны ў нейкім дзіўным парадку. І па маштабах іншыя. Нас, бывае, насцярожвае ў персанажы незвычайная логіка вельмі знаёмых нам эмоцый. Задача тады такая — здабыць з асабістай эмацыянальнай памяці знаёмыя перажыванні і як бы перабудаваць у нечаканым нават для самога сябе ракурсе. Перабудаваць у той мастацкай паслядоўнасці — хай сабе нават зусім алагічнай, з пункту гледжання чыста рацыянальнага! — як гэта трэба для сцэнічнага вобраза... Будзеш ужо значна бліжэй да мэты! Але як гэта цяжка, якая гэта напружаная духоўная перабудова!..

Мы ведаем, што Сяргейчыка адносяць да акцёраў так званага аналітычнага складу таленту. Ён дапытліва раскладвае тэкст па лагічных паліцах, шукаючы эмацыянальнага зерня ролі, — і знаходзіць! Зусім нядаўна Сяргейчык расказаў чытачам нашай газеты, як ён працаваў над вобразам Лявона Зябліка ў «Раскіданым гняздзе». Я ж ведаю, што з такой жа самай пакутлівай творчай асалодай даследуе ён кожны характар. Сэрцам і розумам. «Чаму?» — гэтае пытанне артыст ставіць да кожнага слова ў ролі. Дашукаўшыся адказу, ён адчувае ў душы акцёрскі ўздым, які ўжо не пакідае яго кожны вечар, калі іграецца спектакль. Мо' таму з шэкспіраўскай сілай, я сказаў бы, манументальна ляпіў ён Лявона Зябліка — і мы, відаць, ужо заўсёды будзем здзіўляцца, як гэта інакш, не па-сяргейчыкаўску можна вымавіць напісанае Купалам: «Чалавек з зямлёй зрастаецца, як гэта дрэва: ссячы дрэўца — засохне; адбяры ў чалавека зямлю — згіне...» Ці той стогн, глыбока прыхаваны ў сэрцы, які рвецца з зяблікавых вуснаў: «З неба пясок сыпецца, а можа гэта зоркі нашы валяцца, што павядуць нас па свеце з кіем жабрачым?..»

Мы закранаем пытанне праўды на сцэне, тэатральнага рэалізму, — і Сяргейчык, нібы здагадваючыся, што мяне трохі бянтэжаць пастаўленыя ім побач словы—«відовішча» і «рэальнасць», вяртаецца да таго, што казаў раней. Нават злодзея, нават тырана або ката яму, артысту, трэба зразумець. Не, не для таго, каб дараваць усе грахі!

— Я выхоўваю — так, менавіта выхоўваю! — у сабе адносіны да яго, як да сваіх суседзяў ці калег па службе. Бо на іх жа я не магу толькі глядзець «збоку»: або люблю, або ненавіджу. І любоў не вядзе мяне да сентыментальнага замілавання, а нянавісць—да абкарыкатурвання. Мае пачуцці адрасуюцца рэальным якасцям людзей, якія мая любоў або нянавісць і робіць гіпертрафіраванымі. Адсюль да мастацкага вобраза — адзін крок. Ну, мне так здаецца — што адзін...

Я слухаю гэтыя выказванні Сяргейчыка, і зноў мне прыходзіць думка аб тым, што кожны сапраўдны мастак самастойна вымушаны адкрываць нават даўно адкрытыя ісціны ў творчым працэсе. Страсныя адносіны да прадмета мастацкага даследавання Л. Талстой называў нервам мастацтва. Калі гэты нерв непакоіць мастака, яго твор будзе адпавядаць патрабаванням змястоўнасці і харaства. «...Змястоўнасці будзе адпавядаць таму, што нельга страсна любіць нікчэмны прадмет, а харaству таму, што, любячы прадмет, мастак не пашкадуе ніякай працы для таго, каб увасобіць любімы змест у найлепшай форме».

На творчым рахунку Цімоха Мікалаевіча многа ства роляў. Адны ён іграў паспяхова, другія крытыка і таварышы па сцэне адносілі да няўдач. Ён перажывае за тыя, што не ўдаліся.

— Ну, возьмем Якава Бардзіна ў «Ворагах». Кажуць, ён у мяне атрымаўся загадзя асуджаным на самагубства. Вядома, я мог бы яго сыграць і трошкі інакш, але чытаю, перачытваю тэкст, вывучаю рэмаркі... Не, у гэтага чалавека няма «зачэпкі» ў жыцці, бо каханая жонка — адзінае шчасце яго — не кахае яго, і ён атручвае свой парадаксальна дасціпны мозг, каб лягчэй расквітацца з жыццём... Спрабаваў нешта сказаць больш бадзёра, адцяніць нешта «светлае» — тэкст не дазваляе. Мне не дазваляе! Можа, хто іншы паказваў і пакажа Якава цікавей, я — не мог...

Прафесіяналы — стваральнікі каштоўнасцей. Мне здаецца, што нават такія няўдачы, як той жа Якаў Бардзін, карысныя для вопыту акцёрскага мастацтва Беларусі тым, што і яны — вынік унутраных шуканняў, без якіх творчасць Цімоха Сяргейчыка ўявіць сабе немагчыма.

— А можа гэта мая другая муза—муза рэжысуры часам перашкаджае мне паглыбіцца ў пачуцці, прымушае грунтавацца на алгебраічным аналізе? А ён, вядома, і скоўвае: часам акцёру лепей «ведаць» менш... Бывае, наадварот, думаю, што дарэмна аддаваў перавагу акцёрству. Стаўлю спектаклі рэдка... Нешта прызапасіш у душы, хочацца аддаць артыстам, а табе зноў прапануюць ролю... Іграць трэба!

Пад мостам зноў працуе рабацяга-буксір, цягне баржу. Бяжыць Дзвіна да Балтыкі. Да мяне зноў жа тая думка прабіваецца — куды знікае і ці знікае наогул зробленае артыстам? Не, яно застаецца з намі! Так, напрыклад, як лепшыя ролі Цімоха Мікалаевіча. І ці не будзе крыўдна артысту, калі я параўнаю яго з тым буксірам, што пракладае фарватэр...

— Не, не пакрыўдзіць, — смяецца Цімох Мікалаевіч, — бо так яно, відаць, і было. У мастацтве таксама ёсць лайнеры і звычайныя буксіры. А тэатр — гэта ж флот! Купалаўцы праклалі першую баразну, мы — другую... Будуецца беларускі тэатр! І ніколі нельга сказаць, што мэта ўжо дасягнута. Яна заўсёды — наперадзе.

Так гавораць пра сваю працу будаўнікі. Без позы. Па-рабочаму. Упэўнена і дакладна.

Барыс БУР'ЯН.

ЗА АКТЫЎНЫ ЎДЗЕЛ У РУХУ ПРЫХІЛЬНІКАЎ МІРУ

У Маскве, у Цэнтральным Доме работнікаў мастацтваў адбыўся юбілейны пленум Савецкага камітэта абароны міру. Ён быў прысвечаны 20-годдзю руху прыхільнікаў міру.

У сувязі з юбілеем прэзідыум Савецкага камітэта абароны міру ўзнагародзіў групу ветэранаў залатымі медалямі «Барацьбіту за мір».

Сярод узнагароджаных — народныя паэты Беларусі П. Броўка і М. Танк, а таксама адказны сакратар Беларускага камітэта абароны міру А. Ус.

Вялікая група ветэранаў руху прыхільнікаў міру нашай рэспублікі ўзнагароджана граматамі Савецкага камітэта абароны міру.

АДЗНАЧАНЫЯ МЕДАЛЕМ ІМЯ ГРЭКАВА

У Маскве адбылося пасяджэнне журы на чале са старшынёй праўлення Саюза мастакоў СССР К. Белашовай, прысвечанае прысуджэнню медаляў імя М. Грэкава.

Сярод адзначаных гэтай ганаровай узнагародай — беларускі мастак М. Савіцкі. Ён удастоены сярэбранага медаля за серыю работ аб партызанах Вялікай Айчыннай вайны.

Народны мастак РСФСР У. Цыгаль, мастакі А. Інцэзараў, М. Авечкін, а таксама архітэктары Я. Белапольскі і В. Шагін узнагароджаны медалямі за стварэнне музея савецка-польскай дружбы ў вёсцы Леніна Горацкага раёна Магілёўскай вобласці.

СПАБОРНІЧАЮЦЬ ЮНЫЯ ТАЛЕНТЫ

ПРАЙШЛІ абласныя агляды школьнай мастацкай самадзейнасці ў Віцебску, Магілёве і Гродна, прысвечаныя 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна. Гэта былі сапраўдныя святы юных талентаў. Сваё майстэрства паказалі спевакі, танцоры, музыканты, чытальнікі, гімнасты.

Выступленне ў канцэртах дзяцей заўсёды радуе і хвалюе. Іх шчырасць, непасрэднасць, захопленасць мастацтвам растопяць сэрца кожнаму.

Дзеці спявалі пра вялікага правадыра працоўных У. І. Леніна, пра Радзіму і партыю, свае піянерскія і народныя песні. Дыплом першай ступені атрымаў хор Віцебскага абласнога Палаца піянераў і школьнікаў, які ўзнёсла праспяваў песню пра Марата Казея І. Лучанка (кіраўнік В. Смірноў). Адзначаны дыпломамі хор вучняў старэйшых класаў другой Верхнядзвінскай сярэдняй школы за выкананне песень «Нас вітае Ленін» і беларускай народнай «Рэчанька» (кіраўнік А. Міронаў) і хор хлопчыкаў 28-й Віцебскай сярэдняй школы, якім кіруе Л. Чыжэўская.

Школьнікі Прынёманскага краю таксама паказалі сябе добрымі спевакамі. Асабліва добра выступілі зводныя хоры школьнікаў Гродна і Ваўкавыска, хор хлопчыкаў са Смаргоні.

Танцораў на аглядах было многа. Добрую падрыхтоўку і майстэрства паказалі ўдзельнікі танцавальнага калектыву дзіцячага сектара Палаца культуры Магілёўскага завода імя Куйбышава (кіраўнік М. Кіракозава). Дзеці выканалі віхурную «Беларускую польку» і агністы «Матроскі танец». Шкада толькі, што самадзейнасць Магілёўскай вобласці была прадстаўлена не поўна, галоўным чынам дзіцячымі калектывамі абласнога цэнтра і Бабруйска.

Цікавы аркестр баяністаў лёзненскіх першай і другой сярэдніх школ (кіраўнік В. Аляксееў). За выкананне «Маршу Чарнамора» з оперы «Руслан і Людміла» М. Глінкі і іншых твораў калектыў узнагароджаны дыпломам першай ступені. Паспяхова выступілі таксама аркестр баяністаў глыбоцкіх школьнікаў, ансамбль балалаечнікаў Першамайскага Дома піянераў і школьнікаў, аркестр народных інструментаў Казьянскай сярэдняй школы Браслаўскага раёна, духавы аркестр Вялікалятчанскай школы-інтэрната.

Я. КАЛЯДА.

ГЭТА БЫЛО НАД МІНСКАМ

(Працяг. Пачатак на 1-й стар.)

Беражліва перагортваю пажаўцелыя ад часу старонкі з запісамі.

«23.VI-1944 г. Знішчэнне вузлоў супраціўлення праціўніка. Раён Барысава, Смалявічы.

24.VI-1944 г. Суправаджэнне пяхоты над полем бою.

26.VI-1944 г. Знішчэнне артылерыі праціўніка ў Оршы.

1.VII-1944 г. Знішчэнне адступаючай пяхоты праціўніка на дарогах з Барысава на Мінск.

3.VII-1944 г. Знішчэнне пяхоты і артылерыі праціўніка ў Мінску....

4, 5, 6, 7, 8.VII-1944 г. Штурмоўка праціўніка ў Мінскім «катле» (трохкутнік: Смалявічы, Мінск, Смілавічы).

— У самым пачатку аперацыі «Баграціён», успамінае М. Шаціла,—буйныя злучэнні

Герой Савецкага Саюза М. Ф. Шаціла. Здымкі 1945 і 1969 гадоў.

1-й паветранай арміі нанеслі масіраваныя ўдары па ўсіх фашысцкіх аэрадромах у зоне запланаванага наступлення. Сотні нямецкіх самалётаў спалілі яшчэ на зямлі, а тыя нямногія, якія пазбегнулі гэтага лёсу, былі дабіты ў паветры.

Раней мы лёталі на штурмоўку толькі пад прыкрыццём знішчальнікаў. Так было ў Крыме, на Украіне... У беларускім небе наша авіяцыя дабілася поўнага панавання. За час Беларускай аперацыі я не бачыў пасля Оршы ніводнага «месера» або «фокера»... Тут ужо, парушыўшы стары загад, мы лёталі на штурмоўку без прыкрыцця ЯКаў, якія тым часам недзе далёка на захадзе ганяліся групамі за асобнымі «месершмітамі»...

Досвітак 3 ліпеня быў ясны, бязветраны. Усё прадказвала добры баявы дзень. У 5 гадзін раніцы з палявога аэрадрома ўзнялася шасцёрка ІЛаў. Вёў іх на Мінск камандзір эскадрыллі гвардыі маёр Уладзімір Анісаў.

Сярод вядучых быў гвардыі малодшы лейтэнант Рыгор Надточыеў, беларус, весяльчак, любімец эскадрыллі. Гэта ён, у свой трэці баявы вылет, зрабіў вядомы ўсёй дывізіі подзвіг. Калі зеніткі падбілі машыну камандзіра звяна капітана Віктара Протчава, які сеў на «жывот» у варожым размяшчэнні, Надточыеў пасадзіў свой ІЛ, узяў камандзіра і яго стралка, цудам узняўся і дацягнуў да сваіх. Рыгору Надточыеву за гэты подзвіг было прысвоена званне Героя Савецкага Саюза.

...Унізе пад крыламі шасцёркі па Маскоўскай шашы, па ўсіх прасёлках, падымаючы клубы пылу, імчаліся да Мінска танкі генерала Бурдзейнага. Пехацінцы, каб не адстаць, ехалі на танкавай броні, у перапоўненых аўтамашынах, адным словам, хто як мог... Часам у баку паказваліся немцы, якія ўцякалі ў лясы, балоты. Былі яшчэ ў іх танкі, артылерыя. Цэлі для штурмавікоў заманлівыя, але адхіляцца ад выканання галоўнай задачы нельга — такі суровы франтавы закон...

Паказаўся Мінск. Вуліцы яго ляжалі ў руінах. За паркам Чалюскінцаў палалі пажары.

Маёр Анісаў да вакзала вёў эскадрыллю над галоўнай гарадской магістраллю — Савецкай вуліцай. Фашысты, пачуўшы роў ілаўскіх матораў, разбегліся хто куды... Каля Дома ўрада па эскадрыллі ўдарылі фашысцкія зенiткі. Падбілі машыну камандзіра звяна гвардыі старшага лейтэнанта Фёдара Насаўца. Ён выраўняў свой ІЛ і, скінуўшы бомбы на размяшчэнне зенітных батарэй, пайшоў назад. Пяцёрка

СТАРОНКІ БЕЛАРУСКАЙ ПАЭТЫЧНАЙ ЛЕНІНІЯНЫ

„ЁН САМ — З ПАЭМ ПАЭМА...“

М. БАРСТОК

З НЕАСЛАБНАЙ увагай чытаем мы ўспаміны, апавяданні, нарысы пра Леніна, напісаныя яго сучаснікамі, людзьмі, якім пашчасціла жыць і працаваць з ім побач, слухаць яго выступленні.

Нядаўна з'явілася новая работа такога тыпу — «Зімовы перавал» Елізаветы Драбкінай. «Хай чытач не чакае ад мяне многага: я прапаную яму не закончаную карціну, а толькі першапачатковую загрунтоўку палатна», — піша Е. Драбкіна.

Стварыць «закончаную карціну» жыццю не дадзена ні самаму геніяльнаму аўтару, ні аднаму якому-небудзь жанру мастацтва. Стагоддзі рыхтавалі глебу для нараджэння такога ўсеабдымнага генія, стагоддзі будуць расказваць аб ім, «дамалёўваць» яго партрэт.

Але найбольш моцная «загрунтоўка палатна» была пакладзена, бадай, у дні ўсенароднай жалобы, у год смерці У. І. Леніна. Гэтым годам датаваны і нарыс М. Горкага аб Леніне, і паэма У. Маякоўскага, і ўрывак з паэмы С. Ясеніна, і шмат вершаў. Тады ж з'явіліся і першыя беларускія паэмы аб Леніне М. Чарота і Зм. Бядулі, якія пашыралі ідэйна-творчы абсяг усёй нашай літаратуры па-новаму ставячы і вырашаючы праблему кіраўніка і масы, гістарычнага дзеяча і народа.

Паэма «Чырвона-чорная жалоба» Зм. Бядулі напісана ў свабоднай, раскаванай форме. Вольная рытма-страфічная будова добра перадае натуральнасць, глыбіню і рух пачуцця, змену настрою, інтанацыі, то ўрачыста-ўзвышанай, то журботнай.

На пачатку твора ўжо ў самым зімовым пейзажы ёсць прадчуванне непапраўнай бяды: мароз «іржавым водгуллем стагнаў», «і ноч паўзла, як вуж. А па шкляных палях нябёс капіліся, звінелі пругкацвёрдыя брусніцы буйных зор».

Рамантычны, занадта квяцісты стыль Бядулі парою становіцца строгім, публіцыстычным:

> У світцы сцюжы шэрай
> Беларусь Савецкая
> Штохвіліо размаўляла
> З роднаю сваёй сястрой —
> З Масквою.
> Гаварыць было так шмат аб чым:
> З'езд Саветаў,
> Здароўе Ільіча...

Раніцой увесь «мазольны люд сусвету» ведаў, што памёр Ленін. Чырвона-чорная жалоба акутала зямлю. Партрэты яго ў чорнай рамцы глядзелі з усіх газет і часопісаў, са сцен вясковых хат і клубаў, гаворыць аўтар і пільна, з вялікай любоўю ўглядаецца ў непаўторнае аблічча Уладзіміра Ільіча:

> Абрысы лоба дзіўна-велічавы,
> У ім туліцца дабро і бацькі,
> і прарока,
> Сталёвы гарт барацьбаў асілка-велікана
> І думы генія, што стралой калёнай
> Імчацца, віхрацца, палаюць
> З цяснінаў прошласці туманнай
> У будучыні сонечную далеч.

Пісьменнік робіць удалую спробу сцвердзіць цэласнасць і шматграннасць Леніна як новага правадыра і прарока. На рубяжы стагоддзяў, як вядома, з'яўлялася многа «пракокаў». Але прароцтва Леніна грунтавалася на дасканалым веданні ўнутраных законаў грамадскага развіцця, на глыбокім гістарычным прадбачанні, і гэту рысу правадыра таксама адзначае Бядуля, калі ён піша, што ленінскі геній «думкамі і дзеямі тысячагоддзі пранікаў».

Услаўляючы Леніна, беларускі паэт імкнецца зазірнуць у заўтрашні светлы дзень чалавецтва, якому вялікі правадыр аддаў усе свае сілы, усё жыццё:

> Мары тысячагоддзяў
> Аб светлай долі чалавецтва
> Спраўдзяцца ў жыцці.
> Уціхне бура бояк, спрэчак:
> Не будзе ані класаў, ані нацый,
> А будзе ўсюды
> Вольны творчы чалавек.

Кожны край, гаворыць Бядуля, па-свойму, у згодзе са сваімі нацыянальнымі і культурна-гістарычнымі традыцыямі, славіць Леніна.

Не абыходзіць Бядуля і той думкі, што, магчыма, рэлігійныя людзі розных краін пачнуць параўноўваць Леніна з Хрыстом.

Але гуманізм Леніна — і гэта таксама падкрэслівае Бядуля — не мае нічога агульнага з пасіўнай дабратой, усёцярпеннем і пропаведдзю пакутніцтва. Гэта актыўны пралетарскі гуманізм, які мае на мэце вызваленне працоўных шляхам актыўнай барацьбы, «сваёю уласнай рукой», як пяецца ў пралетарскім гімне...

У тыя жалобныя дні развітання з Ільічом працоўныя ўсіх краін адчулі, як многа яны страцілі са смерцю Леніна. Не толькі наша краіна — уся зямля ў гоpы і смутку:

> І кожны гарапашнік шчыры жаль
> Ад сэрца выяўляе па-свойму,
> Паводлуг звычаяў сваіх.
> Усюль работніцка-сялянскія грамады
> Чуюць сваю страту.
> Нервы ўсіх працягнуты, як стрэлы,
> К сонцу Рэвалюцыі —
> К свайму Леніну...

Паўсюды, гаворыць аўтар, ад пякучай Афрыкі «да паўстанчых пушчаў Беларусі», ідуць дэманстрацыі і мітынгі рабочых. Бядуля слухае крокі і галасы мільёнаў, але разам з тым ён чуе і голас «беларускай кабеты ў шэрай вёсцы», што «ад прастаты і шчырасці сваёй і галашэнне дзядоўскае заводзіць, пранізанае горам»:

> — На каго ж ты нас пакінуў,
> ой, татуленька!
> — Асірацелі мы без цябе,
> ой, зязюленька!

У Леніне народ бачыў сапраўды народнага, сапраўды новага правадыра і плаціў яму гарачай і шчырай любоўю і пашанай. У паэме Зм. Бядулі добра паказана ўсенародная любоў да Ільіча.

Ленін і мастацтва — гэта тэма таксама закранаецца ў паэме. Паэт разумее яе невычэрпнасць, вялікасць і адказнасць, у прыватнасці, ён усведамляе, як нялёгка выявіць красу і мудрасць Леніна, даць жывы адбітак яго ў мастацтве.

Вобраз Леніна жыве ў найлепшым творы яго рук і розуму — гаворыць паэт, — у дзесятках тамоў яго мудрых філасофскіх кніг, якія і вучаць і натхняюць людзей, у самім факце існавання і роскввіту Савецкай дзяржавы.

Жыццё вышэй за мастацтва, гаворыць Бядуля, і гэта вельмі важнае палажэнне, калі падысці да яго з пункту погляду эвалюцыі эстэтычных поглядаў самога пісьменніка, які нярэдка аднабакова вырашаў праблему ўзаемаадносін жыцця і мастацтва.

Жыццё вышэй за мастацтва — гэты вывад Бядулю дапамог зрабіць Ленін, яго кіпучае, гераічнае, вялікае жыццё, непарыўна звязанае з масамі, з краінай, з гісторыяй:

> Аб ім мастацтва —
> Адбітак толькі слабы,
> Толькі цень туманны.
> Ён сам — з паэм паэма.
> Не ў пергамінах,
> Не ў фаліянтах,
> Не ў маршах жалобных,
> Не ў статуях,
> Не ў фарбах, —
> У жыцці.

Зм. Бядуля добра разумеў, што Ленін — невычэрпная крыніца мастацтва, «а яго найлепшы твор, найлепшы манумент — СССР». Пісьменнік шырока разумее ленінізм, як тэорыю і практыку будаўніцтва новага, сацыялістычнага грамадства, ён бачыць сусветнае інтэрнацыянальнае значэнне ленінізму, з якім прыгнечаныя народы ўсіх краін прыйдуць да сацыяльнай справядлівасці і свабоды.

Невялікая памерам паэма Бядулі — смелы крок па шляху эпічнага асэнсавання вобраза Леніна ў беларускай літаратуры. Тут намечаны, няхай пакуль што агульна, эскізна, важнейшыя аспекты тэмы: Ленін і народ, Ленін і будучае чалавецтва, гуманізм Леніна. Кожная з гэтых тэм вымагала буйнага эпічнага твора, у якім вобраз бессмяротнага правадыра быў бы раскрыты найбольш цэласна і ўсебакова.

Змітрок Бядуля не ставіў перад сабой такую шырокую задачу. Паэма была напісана як водгук на смерць Леніна, як спроба ўвекавечыць студзеньскі жалобны дзень, паказаць народную любоў і пашану да Ільіча. Трэба ўлічваць і тое, што беларуская літаратура не мела яшчэ традыцый у паказе дзяржаўнага дзеяча, не мела справы з героем такога велізарнага дыяпазону. Але бясспрэчна і тое, што творы накшталт «Леніна» М. Чарота і «Чырвона-чорнай жалобы» Зм. Бядулі, адкрывалі шляхі для беларускай паэзіі, для паэтаў наступных пакаленняў, якія будуць пазней раскрываць невычэрпную ленінскую тэму.

ВЯЛІКІ СЫН ДАНІІ

НА РАДЗІМЕ МАРЦІНА АНДЭРСЕНА НЕКСЕ

26 чэрвеня Данія адзначае 100-годнюю гадавіну з дня нараджэння свайго вялікага сына і вядомага ўсяму свету пралетарскага пісьменніка Марціна Андэрсена Нексе. У буйнейшай у краіне сталічнай каралеўскай бібліятэцы з выпадку юбілею адкрыта выстаўка твораў пісьменніка і дакументаў, звязаных з яго біяграфіяй. Па рашэнні муніцыпалітэта Капенгагена на адной з плошчаў дацкай сталіцы ў гэты знамянальны дзень будзе ўстаноўлены бронзавы бюст Марціна Андэрсена Нексе. Дацкія кніжныя выдавецтвы перавыдалі да юбілею рад яго найбольш папулярных твораў.

У час паездак па Даніі мне давялося бываць у месцах, звязаных з імем Нексе, і слухаць расказы аб жыцці вялікага пісьменніка.

Марцін Андэрсен Нексе нарадзіўся ў капенгагенскім раёне Крысціяншаўн, на вуліцы Святой Анны, у доме нумар 33. Калісьці Крысціяншаўн быў самастойным горадам. Тут жылі сем'і маракоў, дробных гандляроў, салдат і іншых простых людзей. З часам Капенгаген разросся і цалкам паглынуў яго, ператварыўшы ў прытулак беднякоў. Гэты раён і цяпер — адзін са старэйшых і беднейшых у горадзе.

Крысціяншаўн па-свойму прыгожы, у ім многа вады і зеляніны. Раён рассечаны на дзве часткі суднаходным каналам, запоўненым дробнымі суднамі, рыбалавецкімі шхунамі, баржамі, лодкамі і катэрамі з турыстамі. Гэты канал, праходзячы ў цэнтры жылых кварталаў, надае Крысціяншаўну рамантычны выгляд. На жаль, дом, у якім нарадзіўся выдатны майстар слова, не захаваўся.

Некалькі слоў пра бацькоў Марціна. Яго бацька, Ханс Андэрсен — селянін з вострава Барнхольм. Маці — Мацільда Андэрсен — нарадзілася ў сям'і капенгагенскага рабочага. У Капенгаген Ханс Андэрсен прыехаў у пошуках заробку ў маладыя гады. Тут ён ажаніўся. Аднак шчасце абмінула сям'ю. У 1877 годзе, калі Марціну было 8 гадоў, гарадскія ўлады выслалі сям'ю беспрацоўнага Андэрсена на яго радзіму — востраў Барнхольм. Андэрсены атабарыліся на ўскраіне невялікага рыбацкага гарадка Нексе на беразе Балтыйскага мора. Невялікі аднапавярховы домік, які пабудаваў бацька Марціна сваімі рукамі, захаваўся да гэтага часу. Ён і цяпер стаіць на ўскраіне гарадка, які за апошняе стагоддзе, відаць, мала змяніўся.

Марцін закончыў пачатковую і народную школу. Працаваў шаўцом. У тыя цяжкія гады было мала работы, і Марціну даводзілася брацца за любую. Здаралася працаваць і мулярам. Аднойчы пры пабудове царквы ў адной з вёсак ён сустрэўся і падружыўся з нямецкім рабочым з Берліна. Ад яго Марцін упершыню пачуў аб нямецкім рабочым руху і аб ідэалах сацыялізма. З гэтага знаёмства пачалося яго палітычнае фарміраванне як камуніста і барацьбіта за справу пралетарыяту.

У 1894 годзе ў барнхольмскіх газетах пачалі з'яўляцца першыя вершы Марціна Андэрсена. Яны былі прысвечаны роднаму вострaву. Літаратурны поспех прыйшоў да яго хутка. У тым жа годзе рэдакцыя газеты «Барнхольм цідэндэ» пасылае Андэрсена ў дзевяцімесячную паездку па Італіі. Нарысы аб паездцы карысталіся вялікім поспехам. Тады ж малады пісьменнік упершыню падпісаўся псеўданімам Марцін Андэрсен Нексе. Пад гэтым імем ён пазней стаў вядомы ўсяму свету.

Савецкі чытач добра ведае такія раманы пісьменніка, як «Пеле-заваёўнік», «Дзітэ — дзіця чалавечае», а таксама некаторыя іншыя яго творы. У гэтых раманах многа аўтабіяграфічнага. У іх апісаны месцы, дзе прайшло дзяцінства і маладыя гады пісьменніка.

Андэрсен Нексе пражыў вялікае творчае жыццё. Памёр пісьменнік у 1954 годзе. Яго магіла, увенчаная гранітным каменем, знаходзіцца ў Капенгагене, на цэнтральных гарадскіх могілках «Асістэнс Кіркегорд». Непадалёк ад яе знаходзіцца магіла другога сусветна вядомага дацкага пісьменніка з тым жа прозвішчам — Ганса Крысціяна Андэрсена.

У час наведвання магілы Нексе адбыўся такі эпізод. Служыцель могілак, убачыўшы мяне з фотаапаратам і справядліва вырашыўшы, што перад ім іншаземец, з гонарам заявіў: «Тут ляжыць вялікі чалавек, наш пралетарскі пісьменнік Андэрсен Нексе». Потым ён стаў садовымі нажніцамі падразаць галінкі куста, які вельмі разросся і загароджваў надмагільны камень. Закончыўшы работу, ён сказаў, што цяпер можна фатаграфаваць, таму што камень і надпісы на ім добра відаць. Гэты невялікі эпізод — адно з многіх сведчанняў таго, як добра ведаюць і шануюць у Даніі Марціна Андэрсена Нексе.

Ю. КІСЯЛЁЎ, кар. ТАСС.

Капенгаген.

ВІНШУЕМ З ЮБІЛЕЕМ!

ІВАНУ СІНЯЎСКАМУ — 50 ГАДОЎ

Споўнілася пяцьдзесят гадоў празаіку Івану Сіняўскаму. З гэтай нагоды праўленне Саюза пісьменнікаў БССР накіравала юбіляру прывітанне, у якім гаворыцца:

«Дарагі Іван Іванавіч!

У дзень Вашага пяцідзесяцігоддзя мы шлём Вам гарачыя, сардэчныя віншаванні.

Як партызан у гады Вялікай Айчыннай вайны, як пісьменнік і педагог сельскай школы ў пасляваенны час Вы прайшлі немалы і пачэсны шлях. Вашы кнігі «У навальніцу», «Новая школа», «Піянерскі гальштук», «Ой, рэчанька, рэчанька» «Дабрадзейка» «На правым флангу» дапамагаюць выхаванню падрастаючага пакалення. Вы сам настаўнік на прафесіі, добра ведаеце дзіцячую душу, піянерскае жыццё, вучобу дзяцей, школу — таму лепшыя Вашы творы прысвечаны ім, школьнікам, і таму Вы заваявалі шчырую пашану ў юных і дарослых чытачоў.

Жадаем Вам, дарагі Іван Іванавіч, добрага здароўя, бадзёрасці і новых творчых поспехаў».

Рэдакцыя газеты «Літаратура і мастацтва», далучаючыся да гэтага віншавання, зычыць юбіляру доўгіх і светлых гадоў жыцця, новага творчага плёну.

НА ГРАМАДСКІХ ПАЧАТКАХ

Дзяржаўны Камітэт Савета Міністраў БССР па друку падтрымаў ініцыятыву рабочых Мінскага паліграфічнага камбіната імя Я. Коласа — да 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна выпусціць у свет на грамадскіх пачатках зборнік вершаў, прысвечаных стваральніку Камуністычнай партыі і заснавальніку Савецкай дзяржавы.

Гэта будзе малафарматнае ілюстраванае выданне. У яго ўключаны творы паэтаў — прадстаўнікоў 15 братніх рэспублік Савецкага Саюза. Адкрывае зборнік верш У. Маякоўскага «Размова з таварышам Леніным». Уступны артыкул да зборніка напісаў народны паэт Беларусі Пятрусь Броўка.

А. КУЗЬМІЧ.

НАДРУКАВАНА ў «Полымі»

ДРУГАЯ СУСТРЭЧА З «ДЭМАНАМ»

Нядаўна ў размове з вучнямі-старшакласнікамі, членамі літаратурнага гуртка, я даведаўся, што «Дэмана» зараз у школе «не праходзяць», «праходзяць» толькі «Мцыры». Мяне засмуціла такая не зусім зразумелая карэктыва ў школьнай праграме. Маё пакаленне знаёмілася з «усходняй аповесцю» Лермантава на школьнай парце.

Прынамсі, для мяне асабіста урок, прысвечаны лермантаўскай паэме, асабліва памятны. Помню, настаўніца расказвала, як узнік вобраз Дэмана ў рускай паэзіі і, у прыватнасці, у паэзіі Лермантава, што сказаў пра паэму «Дэман» Бялінскі, які, дарэчы, перапісаў яе для сябе, бо паэму не хацелі друкаваць. Царскія ўлады і іх цэнзары баяліся мяцежнай лермантаўскай паэзіі, баяліся Дэмана — ворага неба. Калі высокапастаўленыя асобы, расказвала настаўніца, праслухалі паэму, то пацікавіліся, чаму Лермантаў не піша ў духу афіцыйнай народнасці, ці хаця б у стылі свайго «Барадзіна» або «Песні пра цара Івана Васільевіча». Што такое — афіцыйная народнасць?.. Так урок, прысвечаны «Дэману», уводзіў нас у гісторыю літаратуры, у гісторыю Расіі ўвогуле.

Ну, а перш за ўсё, вядома, ён уводзіў нас у свет высокай паэзіі, паэзіі свабоднага, гордага, непрымірымага чалавечага духу, паэзіі, пафас якой, па словах таго ж Бялінскага, заключаўся ў маральных пытаннях аб лёсе і правах чалавечай асобы.

> Печальный Демон, дух изгнанья,
> Летал над грешною землёй,
> И лучших дней воспоминанья
> Пред ним теснилися толпой...

Затаіўшы дыханне, мы слухалі настаўніцу (на наша шчасце, яна любіла паэзію і ведала шмат напамяць). Слухалі і самі запаміналі ўзнёсла-журботныя радкі паэмы, каб ужо назаўсёды ўзяць іх у свой духоўны багаж.

Недзе ў той жа час, калі мы знаёміліся на школьных уроках з рускай класічнай паэзіяй, пачалі друкавацца ўпершыню на беларускай мове раздзелы з пушкінскага «Яўгенія Анегіна». Перакладчыкам іх быў Аркадзь Куляшоў. Як гучыць па-беларуску «Дэман» Лермантава, мы тады яшчэ не маглі знаць. Ён чакаў сваёй чаргі. І, нарэшце, дачакаўся. І пераклад яго на нашу мову зрабіў зноў-такі Аркадзь Куляшоў («Полымя», № 4, 1969).

Прызнаюся, што першае ці, лепей сказаць, нават папярэдняе чытанне перакладу я пачаў з даследчыцкім ухілам, з параўнання, з супастаўлення. Я пачаў выбіраць тыя мясціны, якія помніліся са школы і потым не раз прыгадваліся, і пачаў нецярпліва параўноўваць, як яны гучаць па-беларуску, як ідзе старому каханню новая сукенка. Думаю, што такое чытанне і такое нецярпенне лёгка растлумачыць. Справа тут была, вядома, не ў насцярозе, не ў нейкім апасенні. Для гэтага не было падстаў. Мы не так даўно прачыталі ў перакладзе Куляшова цудоўны «Спеў аб Гаяваце». А раней крыху мы мелі прыемную магчымасць пазнаёміцца і з першымі перакладамі Аркадзя Куляшова з лермантаўскай паэзіі, мелі ўжо магчымасць пераканацца, як хораша, як паўнагучна гучаць вядомыя нам даўно радкі на роднай мове. Я маю на ўвазе і такія шэдэўры, як «Выхожу один я на дорогу...», «В полдневный жар в долине Дагестана...», а таксама «Мцыры». Такім чынам, было ўжо зразумела, што Аркадзь Куляшоў любіць і добра ведае паэзію Лермантава, тонка адчувае яе рытмічны і стылістычны лад і звяртаецца да яе як перакладчык па праву гэтай любві і блізкасці. І няцяжка было прадбачыць, што будзе ўяўляць у яго інтэрпрэтацыі «ўсходняя аповесць» Лермантава.

Словам, пачаў я чытаць пераклад «Дэмана» выбарачна па іншай, суб'ектыўнай прычыне. Даваў знаць, відаць, аб сабе псіхалагічны бар'ер, неабходнасць пераадолець звычку, пераключыцца з даўно знаёмых, запаўшых глыбока ў памяць радкоў на новы іх адэкват, з рускай мовы Лермантава на беларускую мову Куляшова. Як лёгка, як натуральна адбудзецца такое пераключэнне? Ці не будзе тут якіх страт?

Першы, уступны раздзел («Маркотны Дэман, дух выгнання...») адразу, што называецца, уносіў яснасць. Яшчэ не зусім, як быццам, укладваўся ў свядомасці эпітэт «маркотны», але вось ужо ішлі і захаплівалі наступныя радкі аб мінулым Дэмана, аб тых яго днях,

> ...Калі доляй бесклапотнай
> Ён жыў, бязгрэшны херувім,
> Калі камета мімалётнай
> Сваёй усмешкаю пяшчотнай
> Любіла павітацца з ім,
> Калі праз вечны змрок туманаў,
> Да ведаў прагны, ён сачыў
> За рухам зорных караванаў,
> Якім сусвет пустыняй быў,
> Калі ён ведаў і любіў,
> Шчаслівы першынец стварэння!
> Не ведаў злосці і сумнення,
> І думак не цямніў яго
> Вякоў бясплодных рад нямілы...
> І многае... з таго ўсяго...
> Чаго згадаць не меў ён сілы!

Так, раздзел прагучаў, як і ў арыгінале, цэльным, мастацкі і лагічна закончаным перыядам. «Пераключэнне» пайшло яўна без накладак.

Апрача іншых, заўважалася адразу такая станоўчая якасць перакладу, як сучаснасць яго мовы. Тут перакладчыка падсцерагала адна з небяспек, бо высокі, урачыста ўзнёслы стыль паэмы вымагаў ад яго пошуку адпаведных лексічных і сінтаксічных сродкаў, адпаведных форм сённяшняй літаратурнай мовы. У адваротным выпадку, у выпадку механічнага падыходу да справы, паэма магла б прагучаць архаічна або штучна. Аркадзь Куляшоў выдатна справіўся з гэтай цяжкасцю. Ён, як відаць з прыведзеных прыкладаў, не калькіраваў словы і словазлучэнні, накшталт: «жилище света», «блистал», «бегущая комета», «познанья жадный» і г. д., а знайшоў ім адпаведную замену.

Пасля першага раздзела я пачаў адразу параўноўваць тыя мясціны, якія, дзякуючы іх ідэйна-сэнсавай нагрузцы і афарыстычнасці, сталі крылатымі. Хацелася пераканацца, што і тут «усё ў парадку», што вядомыя строфы будуць перададзены па-беларуску гэтак жа празрыста, выразна, кампактна.

> Зямлі нікчэмнай уладар,
> Ён сеяў зло без асалоды,
> Майстэрству змрочнаму свайму
> Не сустракаў ён перашкоды —
> І зло абрыдала яму.

Характарыстыка заставалася такой жа трапнай і дакладнай. А як выглядаюць памятныя радкі з дыялогаў, з журботна-палымяных прызнанняў Дэмана?

> І я людзьмі нядоўга правіў,
> Грахам нядоўга іх вучыў,
> Усё славутае няславіў
> І ўсё чароўнае чарніў;
> Нядоўга... палкія надзеі
> Згасіў я лёгка ў сэрцах іх...
> Ці варты толькі спраў маіх
> Хлусы, прытворы, ліхадзеі?..

Або:

> Што людзі? Безліч іх пакут?
> Прышлі, пакінуць родны кут...
> Надзея ёсць — на божы суд,
> На літасцівасць у прысудзе!
> Мая ж туга нязменна тут,
> І ёй канца, як мне, не будзе...

Аркадзь Куляшоў справіўся паспяхова і з яшчэ адной нялёгкай задачай — змог перадаць у поўнай меры эквівалентна афарыстычнасць, гранёную чаканнасць ёмістага лермантаўскага радка.

Перакладчык, як я ўжо гаварыў, добра адчувае сябе ў стыхіі лермантаўскай паэзіі. І натуральна, што «Дэман» вольна адчувае сябе ва ўладаннях, у небе нашай беларускай паэзіі. І мы можам толькі парадавацца, што гэта сапраўды так. Парадавацца таму факту, што наша другая сустрэча з «Дэманам» была не проста перагортваннем, не проста паўтарэннем, а стала творчай падзеяй, нават ацэнкай даўно дарагой для нас каштоўнасці.

Анатоль ВЯРЦІНСКІ.

«МАЯ МІЛІЦЫЯ МЯНЕ БЕРАЖЭ...»

ПРЫ САЮЗЕ ПІСЬМЕННІКАЎ БЕЛАРУСІ СТВОРАНЫ САВЕТ ПА СУВЯЗІ З МУС

Для аказання творчай дапамогі пісьменнікам у напісанні твораў, прысвечаных дзейнасці органаў унутраных спраў, барацьбе са злачыннасцю, прапагандзе савецкіх законаў пры Саюзе пісьменнікаў рэспублікі створаны Савет па сувязі з Міністэрствам унутраных спраў БССР. Узначальвае савет пісьменнік А. Міронаў.

Адбылося першае пасяджэнне савета. На ім абмеркаваны план работы на бліжэйшы час.

Савет будзе садзейнічаць пісьменнікам у зборы матэрыялаў і азнаямленні іх з практычнай дзейнасцю супрацоўнікаў міліцыі, следчых органаў, папраўча-працоўных устаноў і пажарнай аховы, памагаць маладым літаратарам, а таксама аўтарам успамінаў — ветэранам органаў Міністэрства ўнутраных спраў.

Савет будзе арганізоўваць выступленні пісьменнікаў у падраздзяленнях унутраных спраў рэспублікі; прыцягваць літаратараў да выступленняў на старонках друку, па тэлебачанні і радыё з расказамі пра лепшых работнікаў МУС, гутаркамі па актуальных праблемах аховы правапарадку.

Члены савета будуць прымаць удзел ва ўсіх мерапрыемствах, звязаных з правядзеннем Усесаюзнага конкурсу на лепшы літаратурна-мастацкі твор пра работнікаў органаў унутраных спраў, які праводзіцца з 1 красавіка 1969 года па 1 красавіка 1970 года.

На гэтым здымку вы бачыце маленькіх гледачоў, якія пасля спектакля прыйшлі за кулісы, каб пазнаёміцца бліжэй з персанажамі казкі «Блакітнае шчанё», пастаўленай у Рэспубліканскім тэатры лялек.

разгарнулася ля разбітага вакзала ўлева на поўдзень і пайшла да намечанага аб'екта.

Там, у двары вялікага завода (памятаю, што гэта быў завод імя Варашылава) стаялі тры батарэі цяжкіх нямецкіх гаўбіц, — працягвае ўспамінаць М. Шаціла. — Яны з закрытых агнявых пазіцый абстрэльвалі ўсходнія подступы да Мінска. Гэты цяжкі гаўбічны дывізіён і было загадана знішчыць нашай эскадрыллі...

Выстраіўшыся ў вялікі круг над аб'ектам, штурмавікі адзін за адным заходзілі на цэль. Па чатыры разы кожны ІЛ паліваў агнём ворага, чатыры разы агнявыя пазіцыі былі падвергнуты бомбавым ударам. Выканаўшы задачу, пяцёрка павярнула назад.

У гэты час лётчыкі маёра Анісава заўважылі, што к Мінску ад Маладзечна нёсся нямецкі чыгуначны эшалон. Відаць, вораг падкідваў падмацаванні.

Боепрыпасаў для штурмоўкі эшалона ўжо не было, гаручае на зыходзе. Нічога не заставалася, як па радыё далажыць на пункт навядзення аб набліжэнні поезда, і вяртацца на базу. Пазней выявілася, што атрымаўшы данясенне ад маёра Анісава, з пункта навядзення неадкладна паведамілі аб чыгуначным эшалоне ў штаб дывізіі. Адтуль гэтыя звесткі перадалі вышэй...

Калі гітлераўскі састаў прыбыў на станцыю Мінск-таварная, яму там прыгатавана была «гарачая» сустрэча. П'яныя нямецкія афіцэры, якія перапаўнялі класныя вагоны, нават не падазравалі, што ўдзень 3 ліпеня над Мінскам ужо горда лунаў савецкі чырвоны флаг. Убачыўшы, наведзеныя з усіх бакоў чорныя зрэнкі савецкіх аўтаматаў, фашысты адразу здаліся.

А 4 ліпеня і яшчэ многа дзён запар лётчыкі палка з раніцы да заходу сонца штурмавалі Мінскі «кацёл». Там на паўднёвы ўсход ад Мінска ў дыме і полымі гінула акружаная з усіх бакоў 100-тысячная фашысцкая групіроўка.

— Разгром ворага быў поўны, — расказвае М. Шаціла. — Пасля нашых «заходаў» усе дарогі былі завалены абгарэлым металам. Артылерыя, танкі, цягачы, павозкі, аўтамашыны — усё змяшалася ў кучу. Групы гітлераўцаў, ашалеўшы, кідаліся ў розных напрамках, спрабуючы знайсці і не знаходзячы выйсця з велізарнай пасткі.

Трэці Беларускі гнаў ворага з роднай зямлі. У логаве фашысцкага звера закончыў вайну смелы ас М. Шаціла. 4 мая 1945 года ён са сваімі сябрамі ў апошні раз штурмаваў фашыстаў, якія шукалі ратунку на пясчанай касе пад Пілаў. 137 баявых вылетаў зрабіў ён на сваім ІЛе. Гарэў у паветры. У групавых баях і асабіста збіў 10 гітлераўскіх самалётаў, знішчыў 10 танкаў, каля 150 аўтамашын, 5 артылерыйскіх батарэй, многа пяхоты, тэхнікі. Зорка Героя Савецкага Саюза і многія іншыя ўзнагароды ўпрыгожваюць грудзі лётчыка, які даўно ўжо не служыць у авіяцыі.

З далёкіх падарожжаў

Кастусь Кірэенка

Другарка Балгарыя

ПОМНІКІ І ЛЮДЗІ

Не так далёка ад Мінска, каля ляснога гарадка Плешчаніцы, гітлераўцы ў дні фашысцкай акупацыі спалілі разам з усімі жыхарамі беларускую вёску Хатынь. Сёння там збудаваны мемарыяльны помнік. Уразаючыся са страшнай абуджальнай сілаю ў сэрцы людзей, дзень і ноч звоняць над хатынскімі папялішчамі трывожныя званы...

У Балгарыі, каля горада Плевен, ёсць мясціна, якая завецца Мёртвай далінай. Шэсць тысяч пяцьсот чырвоных руж цвітуць кожнае лета ў гэтай даліне, — роўна столькі, колькі загінула рускіх воінаў у адным толькі баі за вызваленне балгарскага горада Плевена ад шматвяковага прыгнёту турэцкіх заваёўнікаў.

Для таго, каб людзі, сустракаючы кожны свой дзень, адчувалі сябе свабоднымі і шчаслівымі, не чарнелі ад смутку і жалобы, верылі ў сваю здатнасць на самыя вялікія справы, — для гэтага жылі, працавалі і памiралі мільёны герояў па ўсе вякі.

Чалавек бярэ ў рукі хлеб — духмяны, з шурпатай скарынкаю бохан, з асалодаю адразае пахучую скібу і ніколі не думае, як гэты хлеб да яго прыйшоў.

Гэта жыццё, гэта так і трэба.

Бо і сам чалавек, па добрай сваёй волі нешта робіць і стварае для другіх, аддаючы штодзённы свой клопат у скарбніцу народнага дабрабыту і шчасця.

Дзве тысячы кветак павінен вырасціць балгарскі кааператар у Казанлыкскай даліне, каб на радасць модніцам усяго свету атрымаць адзін грам пахучага ружавага масла. Пялёсткі з тысяч кветак можна збіраць толькі на світанні, пакуль не абсохла на іх начная раса...

Ну, і што ж. Балгарскія кааператары з прыемнасцю і задавальненнем аддаюць сваю працу для ўсіх добрых людзей, няхай спакваля і ўсцешна... працавітасць і руплівасць балгарскіх кааператараў.

Але ж мы ведаем: ёсць яшчэ, на вялікі жаль, людзі, якія нічым не здзівіш — ім напляваць і на кроў, пралітую за іх свабоднае, бескалотнае існаванне, і на працу, аддадзеную для іх асалоды.

Няхай жа няспынна звоняць званы беларускай Хатыні і няхай заўсёды цвітуць чырвоныя ружы ў Мёртвай даліне над Плевенам. Усе, нават самыя схільныя да недаверкі, павінны ведаць, што нездарма ёсць народны гнеў і нездарма ёсць народная любасць і братэрства, якім не страшны ніякія вынішчальныя выпрабаванні!

Ні адзін савецкі чалавек, які пабудзе ў Народнай Рэспубліцы Балгарыі, не вернецца адтуль без глыбокага і ўдзячнага душэўнага хвалявання, пабачыўшы, як рупліва і беражна захоўвае балгарскі народ помнікі нашага вялікага і шчодрага братэрства. Можна сказаць, што ўся зямля Балгарыі выглядае, як такі бясконцы, яскравы помнік. Бо ўсюды, амаль на кожнай сцяжыне, на кожным грудку і перавале, ішлі калісьці баі за іншаземным захопнікам, выстаяць супраць якіх і дабіцца перамогі памагалі балгарскім братам руская, украінская, беларуская сілы.

Сурова-велічныя краявіды легендарнай Шыпкі, бясконца-адкрытыя прасторы вакол Плевена... Русе і Шумен, Бургас і Варна... Аддаўшы сотні тысяч жыццяў сваіх герояў у баях з турэцкімі гвалтаўнікамі, рускі народ вызваліў балгарскага брата ад 500-гадовага ненавістнага турэцкага панавання.

Помнікі, помнікі... Маўзалеі, абеліскі...

Помнікі заўсёды і ўсюды выклікаюць сардэчны роздум.

Але тое, што адчуваеш на Шыпцы, дзе навечна ўсталі побач, ідучы супраць самай страшнай навалы, рускі салдат з балгарскім апалчэнцам, або ў Плевене, у яго мемарыяльных маўзалеях — гэтага пачуцця не параўнаеш ні з чым у свеце!

Праміналі многія і многія гады, не адзін чорны дзень перажыла зямля Балгарыі. Былі гады, былі авантурысты, фашысты і здраднікі. Але ні адзін пачварнік не пасмеў падняць руку на помнікі руска-балгарскага братэрства! Бо ён ведаў: кранyць помнікі — значыць крануць любоў народа, у якой столькі сапраўднага агню!

У верасні 1944 года Савецкая Армія, знішчаючы фашысцкую нечысць, падышла да граніц Балгарыі. У балгарскім народзе жывуць хвалюючыя ўспаміны аб тых днях — аб тым, як з новай сілай загучаў гімн [illegible]цоўнага, пралетарскага яднання двух славянскіх народаў.

«Балгарскі народ з нецярплівасцю чакае падыходу Чырвонай Арміі, каб з яе дапамогай звергнуць царскі ўрад Багранава і ўстанавіць уладу народна-вызваленчага фронту. Вас сустрэнуць не агнём артылерыі і кулямётаў, а хлебам і соллю, па нашым старым славянскім звычаі. Што ж тычыцца ўрадавых войск, то наўрад ці яны рызыкнуць уступіць у бой з Чырвонай Арміяй. Па маіх дадзеных, амаль ва ўсіх часцях арміі праводзіцца вялікая работа нашымі людзьмі. У гарах і лясах — значныя партызанскія сілы. Яны не сядзяць без справы і гатовы спусціцца з гор і падтрымаць народнае паўстанне...»

Так сказаў ад імя балгарскіх ленінцаў Георгій Дзімітраў, калі [illegible] у Маскве Маршал Савецкага Саюза Г. К. Жукаў.

Вось як расказвае далей Г. К. Жукаў у сваёй кнізе «Успаміны і роздумы»: «Маршал Талбухін загадаў войскам рушыць наперад перадавым атрадам. Не прайшло і паўгадзіны, як камандарм 57-й арміі далажыў, што адна з пяхотных дывізій балгарскай арміі, пастроіўшыся каля дарогі, сустрэла нашы часці з разгорнутымі чырвонымі сцягамі і ўрачыстай музыкай. Праз некаторы час тая ж падзеі адбыліся і на другіх напрамках. Камандармы далажылі, што ідзе стыхійнае братанне савецкіх воінаў з балгарскім народам».

Помнікі, помнікі...

Каля Плевена ў мемарыяльным парку савецкі баец і балгарскі паўстанец, пасля бою прысеўшы на вечным гранітным пастаменце, сардэчна гутараць пра свае родныя справы.

Няма такога помніка, які не выклікаў бы пэўнага настрою, пэўнага роздуму.

Але няма больш дарагіх сэрцу помнікаў, чым тыя, за якімі стаяць не толькі былыя незабыўныя дні, але і сённяшнія жывыя людзі, гатовыя аддаць увесь агонь сэрца за здзяйсненне гераічных народных надзей...

Колькі такіх людзей у сённяшняй Балгарыі!..

Усіх не пералічыш, але ёсць такія, якія, застаўшыся на сваёй радзіме, як бы прысутнічаюць з табою ўсюды, і аб іх нельга не сказаць хоць слова...

Свабода КАСАБАВА

Пасівелая галава, летуценна-задуманы твар, глыбокая дума ў вачах.

— Мне не забыць вашай краіны, вашай Беларусі. Помню Мінск, Негарэлае, Дзяржынск... — Вы былі ў Беларусі? Калі?

— Да вайны... Я там была з балгарскімі дзецьмі... З дзецьмі балгарскіх рэвалюцыянераў, якія знайшлі ў Савецкім Саюзе сваю другую радзіму... Якое прыгожае ў вас лета, колькі радасці мы знаходзілі ў піянерскіх лагерах, у дружбе нашых дзяцей...

Назаўтра мы сталі ў зале Сафійскага музея рэвалюцыйнай барацьбы і з хваляваннем знаёміліся з біяграфіямі герояў антыфашысцкага паўстання...

— Благой Касабаў. Адзін з выдатных кіраўнікоў паўстання 1923 года. Загінуў у 1925 годзе...

— Муж Свабоды Касабавай... — ціха падказалі збоку.

Свабода Касабава стаяла побач. Нічым не выдала яна свайго хвалявання. Хоць яна і зараз пацямнее і пасуровее.

А вось яшчэ адзін Касабаў. Лейтэнант Савецкай Арміі, сын Свабоды і Благоя Касабавых. Угадаваўся пад савецкім сонцам. Загінуў на фронце Айчыннай вайны за свяшчэнную справу, дзеля якой жыў і памёр яго бацька.

Свабода Касабава... Ласкавая, як маці, як старэйшая сястра... Колькі выпрабаванняў выпала на яе долю. Усё аддала для камунізма, засталася адна... Адна? Не! Самааддана працуючы на ніве балгарска-савецкай дружбы, яна кожны дзень з людскімі мільёнамі і мільёны людзей усім сэрцам з ёю!

У Варне ў гарадскім парку мы яшчэ раз сустрэліся з рэвалюцыянерам Благоем Касабавым. Невялічкі помнік — малады твар, упэўнены позірк — як быццам чалавек папярэджвае: я жывы, я толькі на хвіліну ператварыўся ў бронзу, я зараз пагавару з вамі...

Пека ТАКАЎ

З Сафіі да горада Тырнава нас суправаджаў у падарожжы намеснік Старшыні Савета Міністраў НРБ Пётр Танчэў. Але ў Тырнаве па неадкладных справах ён быў вымушаны з намі расстацца.

— Далей вас будзе знаёміць з рэспублікай таварыш Пека Такаў. Кандыдат у члены Палітбюро ЦК БКП, наш міністр гандлю...

Міністр гандлю... Ну, вядома ж, гэта будзе чалавек рэспектабельны, сур'ёзны, засяроджаны на сваіх разліках, графіках, квартальных планах... Што ж, таксама вельмі цікава...

Была вячэра ў Тырнаве. За сталом сядзела многа людзей — сціплых, сонечна-ветлівых, гасцінных, шчырых па-брацку. Сярод іх нічым не выдзяляўся сярэдняга росту, спакойны, задумлівы пажылы чалавек. Гэта і быў Пека Такаў.

Але вось заспявала гайда, да яе далучылася дуда, звонка падладзілася да іх гедулка.

Хоро! Славутае балгарскае хоро, агнявы народны танец.

Падышла жанчына. «Другару Пека Такаў, моля...»

Пека Такаў лёгка і з прыемнасцю падняўся насустрач жанчыне. Твар яго стаў усмешлівым, гарэзным, прамяністым, здавалася — гэта зусім-зусім яшчэ дужы юнак. Весела і задорна павёў ён танцавальны круг, і хутка не засталося ніводнага чалавека ў зале, хто мог бы стрымацца і не паддацца віхравым гукам мелодыі...

Назаўтра горад Шумен. Мітынг на мэблевай фабрыцы. На трыбуну выходзіць сціплы, стрыманы Пека Такаў. Зала заціхае так, што чуваць, як б'юцца гулкія сэрцы. Чаму гэта?.. Пека Такаў пачынае гаварыць. Хвіліна, дзве — і ўсё становіцца ясна. Колькі жыву, я ніколі не чуў такога выдатнага прамоўцы. Пека Такаў гаварыў пра Савецкі Саюз, пра Беларусь, дзе ён бываў не раз, пра шчаслівую дружбу балгарскага і савецкага народаў. У яго не было ніякіх асаблівых аратарскіх прыёмаў, а слухаць яго нельга было без асаблівага, незвычайнага хвалявання. Зала ўся была захоплена праўдзівасцю і значнасцю яго слоў, яго жэстаў, нават кожная паўза ў яго выступленні набывала своеасаблівае значэнне. Калі Пека Такаў скончыў гаварыць, адчувалася, што авацыя рабочага калектыву — гэта высокае і гулкае полымя сэрцаў, якія гатовы на любы подзвіг у імя справы, аб якой гаварыў прамоўца...

Потым была радасць і яшчэ не раз слухаць Пека Такава — на мітынгах, на сустрэчах, у гутарках. Ніколі не забудзецца сіла і ўздзеянне глыбокай ідэйнай перакананасці гэтага чалавека. Нездарма такая вялікая папулярнасць яго ў народзе. Дзе ні бывалі — усюды чакаюць, пазнаюць, вітаюць Пека Такава.

Пека Такаў быў вязнем фашысцкай дыктатуры. Фашысты прысудзілі яго да расстрэлу. Народнае паўстанне захавала яму жыццё. І камуніст Пека Такаў — заўсёды ў народзе, заўсёды з народам.

Шчаслівы лёс!

Эмілія ГЕРГАВА

Усенародны камітэт балгара-савецкай дружбы мае свае аддзяленні ва ўсіх акругах, раёнах, гарадах, сёлах Балгарыі. У Сафіі выходзіць штомесячны часопіс «Балгара-савецкая дружба».

Рэдагуе часопіс шчыры і даўні сябра савецкіх людзей — вядомы балгарскі пісьменнік Ангел Тодараў. А яго намеснікам працуе таленавітая журналістка Эмілія Гергава.

Эмілія Гергава не аднойчы бывала ў Савецкім Саюзе, наведала яна і наш Мінск. У Мінску ёсць у яе добрыя сябры.

Буду мець за вялікае шчасце, калі яна і мяне залічыць у кола сваіх лепшых сяброў.

З першай і да апошняй хвіліны нашага знаходжання ў Балгарыі Эмілія была з намі. Колькі яна пахвалявалася ў паездцы! — каб усё было добра, каб усім было прыемна! — сястрою ласкаваю мы яе называем, і такою сястрою яна і застаецца ў сэрцы.

У Варне жыве сястра Гергавай, настаўніца сярэдняй школы.

— Абавязкова трэба зайсці! — запрашала Эмілія.

І вось — новы дом, светлая трохпакаёвая кватэра, невысокая, жвавая, вясёлая жанчына, сівая бабуля, дабрадушны, ветлівы гаспадар, потым паклікалі сына — сарамлівы юнак. Сям'я. Пасядзелі, пагаварылі, і так стала добра — ну, чэснае слова, як у сваіх, родных, дамашніх. Быццам прыехаў у магілёўскую вёску да маці і гутарыш з ёю пра самае блізкае, сваё.

— А кыш! — са смехам кінулася бабуля да балкона, праганяючы вялікую птушку, падобную на марскую чайку.

— Гэта гларус, чайка такая. Ну, разбойніца дый годзе! Нічога не пакладзі, не пакінь — схопіць і панесла...

Развітваючыся з краінай, якая палюбілася, пакідаеш там часцінку сэрца. Няхай выпраменьвае адтуль свае пазыўныя, пасылае паведамленні пра жыццё людзей, якія сталі дарагімі...

Эмілія Гергава збіраецца зноў наведаць нашу краіну. Хацелася б, каб яна заехала і ў Мінск...

Дэню ПАПОЎ

З першых дзён пасля сацыялістычнай рэвалюцыі ў Балгарыі — нязменны сакратар акруговага Камітэта балгара-савецкай дружбы ў горадзе Шумене.

Сівы. Твар — як у чалавека, які многа пабыў пад рознымі жыццёвымі бурамі і вятрамі.

— Мне даўно ўжо за семдзесят. Пайшоў быў на пенсію. Але што гэта за жыццё? Такога жыцця прыняць не мог. Ёсць адна ў мяне справа да самага скону — умацаванне балгара-савецкай дружбы. Гэтым дыхаю, думаю, хвалююся, жыву. Перадайце ў Савецкім Саюзе — балгарскі народ заўсёды з вамі!..

Ад'язджаем. Развітваемся. Цалуемся. Дэню Папоў — бацька нам усім, стаіць разгублены, адчуваецца, што сэрца яго ляціць за намі.

Стэфан ВАСІЛЕЎ

Што асабліва кідаецца ў вочы пры сустрэчах з балгарскімі людзьмі — дык гэта іх сціпласць. Не падкрэсленая, не штучная. А такая шчырая, праўдзівая, натуральная, якая можа існі толькі ад глыбокай і вялікай інтэлігентнасці, культуры.

Стэфан Васілеў, міністр асветы Народнай Рэспублікі Балгарыі. Чалавек, які таксама аддаў многа свайго часу, каб мы лепш пазнаёміліся з Балгарыяй.

Інжынер па прафесіі. Высокаадукаваны чалавек. Прафесар. Камуністычная партыя накіравала яго на вельмі адказны ўчастак народнай дзейнасці. І гэта невыпадкова. Народная Рэспубліка Балгарыя — на адным з першых месцаў у свеце па дасягненнях у галіне асветы. Каб трымаць высока сцяг здабытых поспехаў, каб памножыць іх — патрэбны людзі не гучных фраз, а тонкай, настойлівай, мудрай работы.

Стэфан Васілеў. Сціплы. Далікатны. Глыбокі. Улюбёны ў сваю справу. Шчыры сябар Савецкага Саюза.

— Я хутка зноў буду ў вас! Хутка! — сказаў ён, хвалюючыся, пры развітанні ў Сафіі.

Сардэчна запрашаем, дарагі друг Стэфан!

Ілія СТАЯНАЎ

Мыс Каліакра — высокі, стромісты бераг, які, уразаючыся ў мора, утварае рэдкую па красе бухту Чорнага мора. Тут, ля гэтага мыса Каліакры, выдатны рускі флатаводзец Ушакоў памайстэрску разбіў калісьці самую лепшую турэцкую эскадру, значна паскорыўшы дзень вызвалення Балгарыі ад турэцкага прыгнёту.

Сёння на мысе няспынна нясе сваю службу берагавая ахова Народнай Рэспублікі Балгарыі.

Тут мы і пазнаёміліся з балгарскім маракам Ілія Стаянавым.

— Хадземце, я ўсё вам пакажу. Вось тут калісьці была крэпасць, тут стаялі гарматы. Тут можна спусціцца ўніз да вады.

— А гэта? Які хвалюючы помнік! Дзяўчаты звязаліся доўгімі косамі... Пра што гэта?..

— А гэта...

— Жыве адна прыгожая легенда... — Уступае ў гутарку першы сакратар савецкага пасольства ў Балгарыі Яўгеній Мікалаевіч Туганаў, выдатны знаўца гісторыі балгарскага народа. — Існуе легенда, што калісьці, каб не трапіць у палон да турэцкіх гвалтаўнікоў, сорак балгарскіх дзяўчат звязаліся косамі вось на гэтым мысе Каліакра і кінуліся ў хвалі мора...

— Праўда, гэта легенда. Але так было і на самай справе! — горача гаворыць Ілія Стаянаў. — Балгарскія дзяўчаты не скарыліся заваёўнікам, таму ім і паставілі помнік...

Ілія Стаянаў добра гаворыць па-руску. Калі мы, сфатаграфаваўшыся на ўспамін, развіталіся з ім, ён сказаў:

— Вось атрымаю адпачынак і паеду ў Саратаў.

— У Саратаў?..

— Там мая дзяўчына, — сарамліва апусціўшы вочы, сказаў Ілія. — Мы з ёй перапісваемся. Яна вучыцца...

— Добрая дзяўчына! Абавязкова паеду!

Наверсе, на самай вышыні скал, пачуўся дужы хор маладых галасоў:

> Пукна пушка, море, пукна пушка,
> Море, пукна пушка, пиле ле Стано,
> из гора Зелена.
> Та удари, море, та удари,
> Море, та удари, пиле ле Стано,
> най-добрия, юнак...

— Гэта нашы хлопцы. Рыхтуюцца да агляду самадзейнасці...

...Далёка застаўся мыс Каліакра. А галасы яго абаронцаў ляцяць услед, не сціхаюць, і няспынна ўстаюць прад вачамі стромая гранітная круча, бліскотныя марскія хвалі, гордыя, нясколеныя дзявочыя постаці, вясёлы, улюбёны позірк Ілія Стаянава...

Помнікі і людзі...

Помнікі ў Балгарыі жывуць, як жывыя, бо не ў граніце, не ў мармуры і не ў бронзе іх слаўная велічнасць. Іх велічнасць і вечнасць у сэрцах народа.

І таму і людзі — кожны чалавек — як зіхатлівы прамень неабдымнага манумента жыццю!

Працяг. Пачатак у №№ 46 і 47.

Помнікі нашага краю

ГАЛЬШАНСКІ ЗАМАК

З усходу ў Гальшаны едзеш уздоўж сцен замка. Ад дамбы да замка нолісь вяла брукаваная дарога.

За паўвярсты ад шэра-чырвоных муроў цытадэлі пачыналася вузкая драўляная местачковая вуліца.

Гальшаны, якія выраслі на перакрыжаванні дарог, заўсёды славіліся сваімі кірмашамі. Але нават у кірмашовыя дні, калі цяжка праціснуцца паміж вазоў і коней, вакол замка было ціха і бязлюдна. Праўда, зрэдку брама ў сцяне расчынялася, і, гулка цокаючы падковамі, выязджала запрэжаная чацверыком карэта...

Першае ўпамінанне аб Гальшанах і пушчанскай крэпасці, збудаванай літоўскім князем Альгімунтам Гольшам, адносіцца да 1280 года. Сцены замка былі складзены з бярвенняў, праёмы засыпаны зямлёй і каменнямі. Ахоўныя вежы замка стаялі на высокай Чырвонай гары, пад імі размяшчаліся патайныя сховішчы, склады і калодзежы.

З часам Гальшаны страцілі значэнне пасялення-крэпасці, і мястэчка, цяпер ужо гандлёвае і рамеснае, разбудавалася пад Чырвонай гарой — на беразе ракі, на скрыжаванні дарог.

Каменны Гальшанскі замак быў пабудаваны ў пачатку семнаццатага стагоддзя ашмянскім старастам Паўлам Сапегам. Праўда, ужо на новым месцы за штучнай сажалкай, у баку ад паселішча. Гэтым магнат лішні раз хацеў узвялічыць сябе, падкрэсліць сваю незалежнасць і перавагу.

Планіроўка замка простая: замкнуты правільны квадрат з магутных сцен з чатырма вежамі па вуглах. Там-сям вежы прарэзаны вокнамі. Строгі фасад упрыгожвалі, надаючы магутнасць і веліч усёй забудове, тыпова замкавыя, крапасныя вежы з вострымі шатровымі дахамі, флюгерамі і шпіцамі. Адна вежа стаіць і зараз, і па ляпных упрыгожаннях столі, па дымаходах, якія яшчэ захаваліся, не цяжка вызначыць, што і тут былі жылыя памяшканні.

Даўжыня кожнай знешняй сцяны замка каля ста метраў, вышыня — дзесяць-дванаццаць. З унутранага боку да складзеных з камення і цэглы паўтараметравых сцен прымыкалі жылыя памяшканні. На іншых паверхах былі прыёмныя пакоі, залы, трапезныя з высокімі, упрыгожанымі лепкай, карнізамі, столямі, з патайнымі вінтавымі лесвіцамі, нішамі і камінамі. На першых паверхах памяшканні невялікія, скляпеністыя — відаць, кладоўкі, кухні, пакоі для аховы і прыслугі. Пад усім замкам былі зроблены сутарэнні, яны і зараз уражваюць магутнасцю высокіх арчатых скляпенняў, бясконцымі лабірынтамі пераходаў, закуткаў, казематаў.

Трапіць за муры цытадэлі можна было толькі праз адну браму. Частка паўночнай сцяны і гэты праём-брама захаваліся. Праём — скляпеністы, на шырыню ўсяго памяшкання пятнаццаціметровы тунель, выкладзены па нізе нячэсанымі валунамі. Праезд закрываўся двума варотамі — унутранымі і надворнымі, якія падпірала дубовая завала (праёмы пад гэтую завалу відаць у сценах і зараз).

На ўнутраны двор выходзіла, відаць, большасць акон і дзвярэй з жылых памяшканняў, а магчыма таксама балконы і галерэі, быў тут і калодзеж.

І ўсё-такі Гальшанскі замак не быў крэпасцю, здольнай вытрымаць доўгую аблогу. Хутчэй гэта пераходны комплекс да палацазамкавых збудаванняў.

Сапегі і Жабы, да якіх у XVIII стагоддзі пераходзіць Гальшанскі замак, не раз перабудоўвалі і ўпрыгожвалі сваю рэзідэнцыю. Цяжка зараз знайсці імёны ўсіх архітэктараў, мастакоў, майстроў, якія на працягу амаль трох стагоддзяў дабудоўвалі, аднаўлялі, упрыгожвалі гэты палац-замак. Але і сёння пабудовы, якія захаваліся (прыкладна трэцяя частка ўсяго былога комплексу), гавораць аб высокім майстэрстве і мастацкім гусце стваральнікаў аднаго з цікавейшых у Беларусі архітэктурных збудаванняў мінулага.

Л. ПРАКОПЧЫК.

РАЗБУДЖАНАЯ ВЕНЕРА

Рэстаўрыруючы карціну невядомага нямецкага мастака XVIII стагоддзя «Спячая Венера», львоўскі мастацтвазнаўца Уладзімір Асвійчук заўважыў, што з-пад фарбы праглядвае яшчэ адзін пласт. А што калі гэта першапачатковы жывапіс?

Здагадка рэстаўратара аказалася правільнай. Пад пластам грунтаў і фарбы на палатне, якое трапіла ў Львоўскую карцінную галерэю, амаль трынаццаць гадоў назад, «спала» сапраўдная Венера, напісаная рукой выдатнага жывапісца. Яна ляжала спакойная, ціхамірная, пяшчотная, як пялёстак ружы. Зверху, за цяжкай драпіроўкай, відаць зялёны ўзгорак: на схіле якога прысеў адпачыць вандроўнік, дрэвы з празрыстымі дробналістымі шатамі, далей — марскі заліў з Палацам дожаў над ім. І на ўсё гэта харастов лье святло месяц.

Жывапіс гэты нічым не нагадваў аляпаватасці верхняга пласта карціны. Хто ж аўтар «Спячай Венеры»? Пасля доўгага і пільнага вывучэння палатна Уладзімір Асвійчук устанавіў, што належыць яно, хутчэй за ўсё пэндзлю венецыянца Джакома Пальмы якога называюць Векіо (старэйшы), і напісана ў Венецыі ў 1510—1515 гадах.

Карціна Джакома Пальмы — не адзіны шэдэўр, знойдзены супрацоўнікамі галерэі. Некалькі гадоў назад мастакі Уладзімір Любчык і Уладзімір Вуйцік знайшлі ў штогодніку «Штука» («Мастацтва»). за 1912 год цікавую нататку. Аўтар надпісваў адзін з надмагільных барэльефаў выдатнага дацкага скульптара Бертэля Торвальдсена, і ўказваў, што ўстаноўлены ён у капліцы графаў Понінскіх, у сяле Чырвонае, цяперашняй Цярнопальскай вобласці Украіны.

Барэльеф — тыповы для класіцызму твор. Ён вылучаецца чысцінёй ліній, закончанасцю форм. «Геній смерці», асвятляючы шлях апушчанай паходняй, адводзіць двух маладых людзей — дзяўчыну і юнака — ад укленчанай безуцешнай маці, якая плача. Стылізаванае антычнае адзенне, поўныя смутку застылыя фігуры рэльефа. Усё адпавядае антычным нормам мастацтва: толькі ад аднаго адмовіўся скульптар, ствараючы надмагільны помнік: насуперак канонам, ён паспрабаваў надаць тварам партрэтнае падабенства з правобразамі.

Цяпер гэты чатырохфігурны барэльеф, высечаны на паўкруглым блоку карарскага мармуру вагой амаль у паўтоны, упрыгожвае экспазіцыю Львоўскай дзяржаўнай карціннай галерэі — адной з буйнейшых на Украіне скарбніц выяўленчага мастацтва. У 127 пакоях, фондавых і экспазіцыйных памяшканнях галерэі — каля 12 тысяч экспанатаў (ад мастацтва старажытнага Усходу, ранняй готыкі — да нашых дзён). Вельмі прадстаўнічая калекцыя заходнееўрапейскага мастацтва, дзе сярод дзесяці тысяч карцін і скульптур — шэдэўры Рубенса («Мужчынскі партрэт»), Ерданса («Сатыр у селяніна»), Тыцыяна («Мужчынскі партрэт»), Тынтарэта («Мадонна з дзіцем»), Караваджа («Апостал Пётр вылечвае паралітыка»), П'етра дэла Векіо («Стары і юнак»), работы майстроў ранняга Адраджэння, прадстаўнікоў розных школ і кірункаў XVIII—XX стагоддзяў, такіх, як Рыбера, Гойя, Менга, Энгр, Ліётар, Матэйка, Гротгер. І, вядома, рускіх і савецкіх майстроў пэндзля і разца: Аргунова, Трапініна, Рэпіна, Левітана, Рэрыха, Сар'яна, Дайнекі, Канчалоўскага і іншых.

Уладзімір ПАПОЎ,
карэспандэнт АДН.

СТАРОЕ І НОВАЕ

МУЗЕЙ У ГУЦУЛЬСКІМ СЯЛЕ

Звычайнае горнае сяло на Гуцульшчыне з дзіўнай назвай — Дзелавое. Дзве школы — сярэдняя і васьмігодка, Дом культуры, клуб, дзве бібліятэкі, паштовае аддзяленне, магазіны, сейсмічная станцыя «Рахаў». А пасярэдзіне сяла — старэнькая цэркаўка, драўляная, з высокай званіцай. Пастаўлена невядомымі майстрамі-цеслямі ў сярэдзіне XVIII стагоддзя. Цяпер яна — помнік архітэктуры.

Старое і новае ў сяле па суседстве... І вось неяк нарадзілася думка — стварыць краязнаўчы музей. Дырэктар школы Іван Геранксім пагутарыў з работнікамі сельсавета, наведаўся ў клуб, у бібліятэкі. І ўсіх папрасіў збіраць экспанаты для будучага музея. Юныя гурткоўцы абышлі ўсе хаты, пабывалі ў суседніх вёсках.

Цяпер у музеі, які адкрылі ў старой цэркаўцы, сотні экспанатаў. Яны расказваюць пра гісторыю сяла, пра гераічны лёс яго жыхароў. Некалькі імёнаў — Васіль Боднар, Іван Чарамінскі, Васіль Антосяк — высечаны на абеліску Славы ў цэнтры сяла. Макет гэтага абеліска таксама ў музеі.

Тут захоўваюцца дакументы, якія расказваюць аб мінулым гуцульскага краю, здымкі бясстрашных змагароў за народнае шчасце — Героя Савецкага Саюза Алексы Барканюка, яго паплечнікаў Мікалая Сідарака, Івана Лакоты...

Шмат гадоў жыў і працаваў у Дзелавым настаўнік Іван Разнійчук. Мала хто ведаў, што Разнійчук — гэта Марко Бараболя, які друкаваўся ў трыццатыя — саракавыя гады на старонках прагрэсіўных газет і часопісаў. Адзін з раздзелаў музея прысвечаны жыццю і дзейнасці Разнійчука-Бараболі. Фотаздымкі, выразкі з газет, пісьмы пісьменніка сабраны юнымі гурткоўцамі, сваякамі і сябрамі Івана Разнійчука.

Не менш цікавы раздзел музея, прысвечаны сённяшняму дню закарпацкага сяла. Шмат перамен з таго часу адбылося ў Дзелавым.

АДН.

Уладзімір Міхайлавіч ДАНСКІ

Пасля працяглай хваробы памёр дырэктар Дзяржаўнага ансамбля танца БССР Уладзімір Міхайлавіч Данскі.

У. М. Данскі нарадзіўся ў 1927 годзе ў Мінску ў сям'і служачага. У 1942 годзе добраахвотна пайшоў у Чырвоную Армію. За ўзорнае выкананне заданняў камандавання быў адзначаны ўрадавымі ўзнагародамі.

Пасля Вялікай Айчыннай вайны закончыў Львоўскую дзяржаўную кансерваторыю імя Лысенкі і працаваў артыстам аркестра ў тэатрах. З 1958 года працаваў старшым інспектарам Упраўлення па справах мастацтваў Міністэрства культуры БССР, затым намеснікам дырэктара Белдзяржфілармоніі, а з 1968 года быў дырэктарам Дзяржаўнага ансамбля танца БССР.

Уладзімір Міхайлавіч Данскі карыстаўся вялікім аўтарытэтам і павагай сярод работнікаў мастацтва, быў добрым таварышам, чулым і сціплым чалавекам. Горача ўлюбёны ў сваю працу, Уладзімір Міхайлавіч аддаваў шмат сілы і старання развіццю беларускай культуры.

Памяць аб Уладзіміры Міхайлавічы Данскім назаўсёды захаваецца ў нашых сэрцах.

Група таварышаў.

Міністэрства культуры БССР з глыбокім жалем паведамляе аб смерці дырэктара Дзяржаўнага ансамбля танца БССР Данскога Уладзіміра Міхайлавіча і выказвае спачуванне сям'і нябожчыка.

Калектыў Дзяржаўнага ансамбля танцаў БССР з глыбокім смуткам паведамляе аб заўчаснай смерці дырэктара ансамбля Данскога Уладзіміра Міхайлавіча і выказвае глыбокае спачуванне сям'і і родным нябожчыка.

Беларускае дзяржаўнае харэаграфічнае вучылішча смутнуе з выпадку заўчаснай смерці дырэктара Дзяржаўнага ансамбля народнага танца БССР Данскога Уладзіміра Міхайлавіча і выказвае спачуванне сям'і і блізкім нябожчыка.

ТЭЛЕБАЧАННЕ

24 чэрвеня

Першая праграма. 16.55 — праграма перадач. 17.00 — навіны (М). 17.15 — «Самацветы» (М). 18.00 — да Дня савецкай моладзі. «Твае ордэны, камсамол». Прэм'ера тэлевізійнага фільма. 1-я і 2-я серыі (М). 19.00 — «Дапамога далёкім сябрам». Рэпартаж (М). 19.30 — «Панарама навін». 19.55 — чэмпіянат СССР па футболу. «Дынама» (Мінск) — «Тарпеда» (Масква). II тайм. 20.45 — «Сяло калгаснае маё». Рэпартаж з калгаса «Шлях камунізма» Мінскага раёна. Перадача 4-я. 21.15 — да 25-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. «Біяграфія маёй рэспублікі». Тэлевізійны дакументальны фільм. «Пачатак шляху». Фільм першы. 22.15 — «У кожнага свая дарога». Мастацкі фільм. 23.25 — навіны, каментарый. Праграма перадач.

25 чэрвеня

Першая праграма. 16.00 — праграма перадач. 16.05 — экран — абітурыентам. «Французская мова». 16.50 — навіны (М). 17.00 — для малодшых школьнікаў. «Як самому зрабіць цацкі». 17.30 — «Панарама навін». 18.00 — да Дня савецкай моладзі. «Твае ордэны, камсамол». Прэм'ера тэлевізійнага фільма. 3-я і 4-я серыі (М). 19.00 — «Час». Інфармацыйная праграма (М). 19.30 — урачыстае адкрыццё Дзён культуры Польскай Народнай Рэспублікі ў СССР (М). У перапынку — навіны (М). 22.00 — да 25-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. «Біяграфія маёй рэспублікі». Тэлевізійны дакументальны фільм. «На рыштаваннях». Фільм другі. 22.50 — «Наша пошта». Тэхнічная кансультацыя. 23.05 — «Камерныя цыклы». Л. Смялкоўскі. «Іспанскія песні».

ЛАЎРЭАТЫ МАСКОЎСКАГА МІЖНАРОДНАГА

Раніцай 23 чэрвеня журы на чале з народнай артысткай СССР Галінай Уланавай падвяло вынікі Першага міжнароднага конкурсу артыстаў балета ў Маскве. Два тыдні ішло на сцэне Вялікага тэатра гэтае буйнае творчае спаборніцтва, у якім удзельнічала каля ста артыстаў з дваццаці краін.

Па выніках трох тураў узнагароды размеркаваны паміж пяццю балетнымі парамі і 17 салістамі. Першых прэмій удастоены дзве пары: Ніна Сарокіна і Юрый Уладзіміраў (СССР), Францэска Зюмбо і Патрыс Барт (Францыя). Другая прэмія па конкурсе пар не прысуджана. Трэція прэміі атрымаюць Юкіка Ясуда і Ісія Дзюн (Японія), Наталля Бальшакова і Вадзім Гуляеў (СССР), Людміла Семяняка і Мікалай Коўмір (СССР).

Сярод салістаў першыя прэміі заваявалі Маліка Сабірава (СССР) і Міхаіл Барышнікаў (СССР). Другімі прэміямі адзначаны Лойпа Араўха (Куба), Хелгі Томасан (ЗША) Хідэо Фукагава (Японія). Уладальнікамі трэціх прэмій сталі Ірына Джандзіеры (СССР) і Аляксандр Багатыроў (СССР). Яшчэ адну трэцюю прэмію падзялілі Яўген Касменка (СССР) і Віктар Саркіс'ян (СССР).

Гэтым артыстам будуць уручаны залатыя, сярэбраныя і бронзавыя медалі.

Узнагароды журы прысуджаны ўсім фіналістам конкурсу.

Заахвочвальнымі прэміямі адзначаны Марыя Арадзі (Венгрыя), Марта Гарсія (Куба), Ева Еўдакімава (ЗША), Любоў Кунакова (СССР).

Дыпломы атрымаюць Ханелорэ Бай (ГДР), Ганна-Марыя Дэюбдаль Нільсен (Данія), Вольга дэ Хаас (Нідэрланды), Марын Штэфэнеску (Румынія).

Журы адзначыла таксама лепшых канцэртмайстраў і партнёраў, якія не ўдзельнічалі ў конкурсе. Сярод партнёраў дыпломамі ўзнагароджаны Сільвестэр Кэмпбел (Нідэрланды), Генадзь Ледзях (СССР), Азарый Плісецкі (СССР); сярод акампаніятараў — савецкія піяністы Міхаіл Банк, Соф'я Бродская, Ірына Зайцава.

Уручэнне ўзнагарод і ўрачыстае закрыццё конкурсу адбылося вечарам 23 чэрвеня ў Вялікім тэатры.

Адзначаны на конкурсе трэцяй прэміяй сярод салістаў, Віктар Саркіс'ян — выхаванец Мінскага балетнага вучылішча. Яго першым настаўнікам па класічнаму танцу быў А. І. Калядэнка — мастацкі кіраўнік вучылішча. Сёлетні сезон быў першым у самастойным творчым жыцці В. Саркіс'яна — ён стаў салістам Беларускага тэатра оперы і балета.

У часе конкурсу малады танцор выконваў на сцэне Вялікага тэатра СССР варыяцыі раба з балета «Карсар» і танец з балета А. Хачатурана «Гаянэ».

Літаратура і мастацтва 4

Аўторак, 24 чэрвеня 1969 года.

Галоўны рэдактар Н. Е. ПАШКЕВІЧ.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАЎ, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОЎ, Р. С. БЯРОЗКІН, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАЎ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОЎСКІ, П. А. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАЎ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОЎ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск.

Друкарня выдавецтва «Звязда».

Індэкс 63856. АТ 08703